

Az 1914-es debreceni merénylet*

KATKÓ Márton Áron

Bevezetés

Az 1914-es debreceni merénylet¹ a magyar történelem egy elfelejtett epizódja. A merényletre meglehetősen kaotikus bel- és külpolitikai viszonyok között került sor az I. Világháború előestéjén. A közelgő világégés és a nyomozás sikertelensége miatt az ügy nem tett szert olyan ismertségre, mint amekkorára számítani lehetett volna.

1912. június 8-án a X. Pius által kiadott „*Christifidelis Graeci*” bullával a magyar görög katolikusok egy majdnem egy évszázados célja valósult meg azzal, hogy a hajdúdorogi püspökség kebelén önálló szervezeti egységbe tömörülhettek. A

* Jelen cikk az ugyanezen a címen, 2009-ben az ELTE BTK történelem szakán készített szakdolgozatom szerkesztett és rövidített változata. A cikk megírásában nyújtott segítségért tanáromnak, Borsi-Kálmán Bélának tartozom köszönettel.

¹ A merényletről mindössze néhány rövidebb kiadvány látott napvilágot. Ezek közül a legkorábbi a merénylet 30. évfordulóján jelent meg Nyíregyházán. (A debreceni bomba. Nyíregyháza, 1944.) Emellett Pirigy István tollából számos ismertető írás jelent meg különböző helyeken. Ezen írások közül itt csak a szerző 1998-as cikkét használtuk fel (PIRIGYI István: *A debreceni bombamerénylet*. In.: *Görögkatolikus Szemle kalendárium 1999*, Nyíregyháza 1998, 55–71.), amely műben azonban található néhány tévedés és téves következtetés. A szerző nagy valószínűséggel a korabeli újságok alapján próbálta rekonstruálni az eseményeket, ezt sajnos azért nem tudjuk biztosan, mivel a cikk nem tartalmaz sem hivatkozásokat, sem bibliográfiát. A lapokat nagy valószínűséggel 1914. február 26–27-ig követte. Erre egy hibából tudunk csak következtetni. A február 26-i lapok már megemlítették, hogy az ügy romániai szálainak feltárásában részt vesz Panaitescu, a Siguranța Generală főnöke is, viszont a legelső híradásokban szinte minden lapban tévesen, „Panaj Peszku” vagy „Planaj Peszku” formában írták a nevét. Ezt az elírást a későbbiekben már korrigálták a lapok, és helyesen írták le az illető nevét, viszont a szerző ezt nem tette meg.

Az említett téves következtetés is az előbbi problémára vezethető vissza. A nyomozás kezdetekor a debreceni rendőrség látókörébe került egy Kijevben élő magyar nő, Bugarszki Katalin, akit meg is vádoltak a merényletben való bűnrészességgel. A nő szerepéről később a lapok egy része már szkeptikusan ír, sőt ki is jelentették, hogy semmi köze nem lehetett az ügyhöz, sőt a nő idővel tisztázta is magát. Pirigy tévedései tehát a forrásbázis időbeni szűkre szabottságából adódnak, így az általa leírtak megfelelnek a rendőrség akkori, viszont később tévesnek bizonyuló feltételezéseinek. A nyomozás rekonstruálásakor a korabeli hírlapokon túl a Magyar Országos Levéltár eddig fel nem tárt forrásaira támaszkodtam: Igazságügyi Minisztérium, általános iratok, román jogsegély ügyek, *Bombamerénylet a debreceni gör. kat. püspök ellen*. (MOL K 579 D1-1914-11201, 1441. csomó).

hajdúdorogi püspökség területének kihatása és az egyházmegye megszervezése azonban számtalan nemzetiségi averziót szült, elsősorban a magyarországi románok részéről. Tekintettel arra, hogy a magyarországi keleti rítusú keresztényeket (akár görög katolikusokat, akár ortodoxokat) nemcsak a nemzetiségek, de gyakran magyar közvélemény sem mindig fogadta el magyarnak, nemzetiségi részről az új, magyar jellegű püspökség felállítását könnyen lehetett az erőszakos magyarosítás vádjával illetni. Ennek köszönhetően az egyházmegye korai éveit számtalan román tiltakozás, sőt atrocitások is kísérték 1913–1914. folyamán.

A püspökség megszervezésére több szempontból is meglehetősen szerencsétlen időpontban került sor. Egyrészt a püspökség megalapítására a Balkán-háborúk árnyékában került sor. Ez a konfliktus volt az európai szövetségi rendszerek Világháború előtti utolsó erőpróbája. A balkáni hegemoniára törő két nagyhatalom Osztrák-Magyar Monarchia és Oroszország közé ékelődött Románia szerepe felértékelődött 1913 után és mindkét nagyhatalom a maga oldalán szeretne volna tudni a Román Királyságot egy eljövendő háborúban.

Másfelől ebben az időben zajlottak Tisza István magyar miniszterelnök román paktumtárgyalásai, amelyet nemcsak Bécsben és Bukarestben, de Berlinben is szorgalmaztak. A püspökség területi revíziójának kérdése pedig a tárgyaló felek között is szóba került, igaz, 1913-ban csak az egyes tárgyalási fordulók szünetében. Tisza megegyezési kísérletének távlati célja az volt, hogy a magyarországi románokkal és ezen keresztül Romániával *modus vivendi* találjon és így Romániát a Hármas Szövetségben tartsa. Ennek köszönhetően a hajdúdorogi püspökség kérdése óhatatlanul is belefolyt a nemzetközi diplomáciába.

Harmadrészt a XIX. század vége óta változó intenzitással folyó felvidéki és kárpátjai áttérési mozgalmak is árnyékot vetettek a kérdésre. A skizmamozgalmak indító okai nagymértékben szociális jellegűek voltak, de a századforduló után, különösen az 1910-es évektől már az orosz ortodox és pánszláv ráhatás is kimutatható. Tekintettel, hogy az egyházmegye megszervezésekor jelentős területeket hasítottak ki a munkácsi egyházmegyéből is, az említett körök nem tekintettek pozitívan az új püspökségre. Így nem tekinthető véletlennek, hogy Románia és Oroszország, Szerbiával kiegészülve 1913 nyarán egyszerre tiltakozott a Vatikánnál hajdúdorogi egyházmegye területi beosztása miatt.

Ezek a problémák (véletlenül vagy szándékosan azt nem tudjuk) jól tükröződnek a debreceni merénylet időpontjának (1914. február 23.) megválasztásában. Tisza István paktumtárgyalásainak megszakadását a miniszterelnök mindössze három nappal korábban jelentette be a parlamentben. Másfelől a skizmamozgalmak elleni legnagyobb, úgynevezett Máramarosi-per vádbeszéde ezen a napon hangzott el és egy héttel később, március 1-jén hirdették ki az ítéletet. Ebben a perben már bizonyítottan a felsőbb orosz politikai körökig értek a szálak.

A merénylet és a nyomozás

1914. február 23-án délelőtt 10 óra után egy 20,2 kilogrammos csomag érkezett Miklósy István részére Czernowitzból. A csomagot a püspök már várta, két nappal korábban² egy, Kovács Anna feladó névvel érkezett levél tudatta vele, hogy másnap küldemény érkezik, amely 100 koronát, egy aranyozott csillárt és leopárd bőrt tartalmaz. Végül Slepkovszky János titkár a faládát baltával kezdte felnyitni, mely az ütés hatására felrobbant és ennek során ő, Jaczkovics Mihály vikárius és Csath Sándor egyházmegyei jogász életüket veszítették,³ valamint tizennyolcan megsebesültek.

A robbanást követően eleinte balesetre következtettek, a központi fűtés meghibásodására,⁴ de a délelőtti helyszíni vizsgálat folyamán megállapították, hogy merénylet történt. A mintegy 20000 atmoszférai nyomású⁵ robbanás kidöntötte a falakat, átszakította a födémet és még a szomszédos Verbőczy utcai Királyi Törvényszék homlokzatát is súlyosan megrongálta.⁶ Mivel még Magyarországon nem volt ismert a robbanó eszközökkel elkövetett bűncselekmény, így az Országos Bíróság Művegyészeti Intézete sem volt felkészülve a robbanás kivizsgálására, és végül a bécsi Arzenáltól kellett segítséget kérni.⁷

A helyszíni vizsgálat folyamán, majd az áldozatok boncolásakor a bomba számos alkatrésze előkerült.⁸ A legfontosabb viszont az a bőr darab volt, amibe a pokolgépet csomagolták. Erről megállapították, hogy csupán leopárdbőr-imitáció, eredetileg kecske vagy báránybőr lehetett.⁹ A nyomozásba szakértőként bevont Bosznay István szőnyegkereskedő szerint bécsi, berlini vagy hamburgi gyártmány lehetett az említett bőrdarab,¹⁰ így a hatóságok táviratoztak, és mintát küldtek az említett városoknak, valamint a Monarchia más városainak is.¹¹

A merénylet után a nyomozás két irányban indult meg párhuzamosan. Először is, mivel a pokolgép Czernowitzból érkezett postán, a debreceni főügyészség felvette a czernowitzi kollégáival a kapcsolatot és kérte az ottani a szálak felderítését. A másik irány pedig az esetleges debreceni közreműködőket igyekezett felfedni.

² A korabeli lapokban, és vélhetőleg ennek köszönhetően a szakirodalomban is az a téves adat jelent meg a kezdetektől, hogy a levelet Miklósy február 22-én kapta meg. Erre a tévedésre a Debreceni Királyi Törvényszék elnöke felhívta az Igazságügy Minisztérium figyelmét, hogy azt valójában február 21-én kézbesítették, továbbá arra is, hogy a levél és az abban jelzett csomag egyszerre került feladásra. ld.: MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó. Emellett szól az is, hogy a legtöbb helyen jelzett február 22-e vasárnapra esett, így nem valószínű, hogy aznap a posta kézbesítette volna a küldeményt.

³ PIRIGYI ISTVÁN, *A magyarországi görög katolikusok története, II. kötet*, Nyíregyháza, 1990, 117.

⁴ *Budapesti Hírlap* 1914. február 24. „Bombamerénylet Debrecenben” 4–7, *Magyarország* 1914. február 24. „Oláh pokolgép Debrecenben” 5.

⁵ *Világ* 1914. február 27. „Temetnek Debrecenben...” 7.

⁶ *Magyarország* 1914. február 25. „A debreceni pokolgép” 6.

⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (11890) 1441. csomó

⁸ *Magyarország* 1914. február 25. „A debreceni pokolgép” 6.

⁹ *Budapesti Hírlap* 1914. február 24. „Bombamerénylet Debrecenben” 4.

¹⁰ *Világ* 1914. február 27. „Hajszka a merénylők után” 7.

¹¹ *Budapesti Hírlap* 1914. február 27. „A debreceni merénylet” 6.

Czernowitzból hamarosan jelentették, hogy a két feltételezett tettes február 19-én érkezett Romániából, és az Imperial szállóban szállt meg. A szállodai bejelentőlap szerint két személy, akik Iaşiból érkeztek, Mandasescu artista és Avram kereskedő néven jelentkeztek be. Másnap, 20-án délben feladták a csomagot, majd aznap este Itzkahyn keresztül vissza is tértek Romániába.¹²

A debreceni vonal felderítése látszólag valamivel több eredményt mutatott. Sikerült azonosítani egy bizonyos Bugarszki Katalin, Temesvárról elszármazott¹³ kijevi artistanőt, aki február 22-én délelőtt és délután egy-egy német nyelvű táviratot adott föl Kijevbe, miszerint Debrecenben van, majd hogy útnak indult Munkács felé.¹⁴ Ezt a két német nyelvű táviratot utóbb a rendőrség le is foglalta, azt feltételezve, hogy azok rejtjeles üzenetek. A postai alkalmazottak vallomásából az is kiderül, hogy Bugarszki a távirat magas díját sérelmezve még a panaszkönyvbe is beírt.¹⁵ Ezen kívül a debreceni Angol Királynő Szállodában megtalálták a bejelentő lapját. Ezt a kézírást utóbb összevetették a Kovács Anna néven Bukovinába érkezett levél kézírásával, melyeket a rendőrség az első vizsgálat alapján azonosnak vélt.¹⁶

A kijevi osztrák-magyar konzulátus február 27-ei esti értesítése szerint, amikor Bugarszki tudomására jutott, hogy kapcsolatba hozták a merénylettel, önként jelentkezett a konzulátuson és tagadta bűnösségét. Vallomása szerint debreceni utazásának célja az volt, hogy Hajdúszoboszlón eltartásban lévő fiát meglátogassa, és magával vigye Kijevbe, de ez utóbbit a hatóságok nem engedélyezték.¹⁷

A másik két gyanúsítottal kapcsolatban eleinte kissé nehezen haladt a nyomozás. Mivel külföldre menekültek a bűnvádi eljárás alá vonásuk, illetve az esetleges kiadatási procedúrák miatt az első problémát állampolgárságuk megállapítása jelentette. Az Igazságügyi Minisztérium (IM) Bécsbe küldött február 25-ei távirata szerint Ausztria-Magyarország és Románia közötti kiadatási egyezmény (1902:XI. tc.) értelmében, ha a két gyanúsított a Monarchia vagy egy harmadik állam (jelen esetben nem Románia) állampolgára, akkor Bécsen keresztül kéri a kiadatást. Ha viszont román állampolgárok, akkor a BTK 4. szakasza alapján romániai bűnvádi felelősségre vonást kérvényezik.¹⁸ Február 27-én a minisztérium értesítette a Ballhausplatzot, hogy a két férfi útlevelét Bukarestben állították ki.¹⁹

A merényletet követő napokban mind a sajtó, mind a hatóságok csak találgatni tudtak a merénylők személye és esetleges indokai felől. Az ellenzéki sajtó a hajdúdorogi püspökséggel kapcsolatos román ellenszenvre, illetve Tisza István paktumtárgyalásainak kudarcaira hívta fel a figyelmet.²⁰ Ezzel szemben a kormányhoz közelebb álló orgánumok a máramarosi skizmaperrel és ezen keresztül

¹² MOL K 579 D1-1914-11201 (11311) 1441. csomó

¹³ *Magyarország* 1914. február 26. „*A debreceni orgyilkosok oláhok*” 7–8.

¹⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (11311) 1441. csomó

¹⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó

¹⁶ Uo.

¹⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (11311) 1441. csomó

¹⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (11440) 1441. csomó

¹⁹ MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó

²⁰ *Magyarország* 1914. február 24. „*Oláh pokolgép Debrecenben*” 5.

az orosz politikai érdekekkel igyekeztek összefüggésbe hozni az ügyet.²¹ A kezdeti információ hiány miatt a lapok abból indultak ki, hogy Czernowitzban adták fel a bombát, és mindkét fél erre alapozott találgatásai logikusnak is tűntek abból a szempontból, hogy Bukovina kevert rutén és román lakossága révén egyik nemzet külföldről érkezett tagja sem kelthet elsőre feltűnést.

Az első napokban az ügyészség sem látott tisztán. Február 24-én még úgy vélekedtek, hogy a „oláh nemzetiségi kérdéssel nincsen kapcsolatban az ügy.”²² Gáthy Bálint királyi ügyész is hasonlóan vélekedett. A merénylet szervezettségéből kiindulva, mint az előre küldött levél, a bomba gyártási módja és Bugarszki feltételezett rejtjeles táviratai, orosz háterű merényletre következtettet, és így nem látott összefüggést a román nemzetiségi kérdéssel, amit magánvéleményeként is vallott.²³ A czernowitzi fejlemények tükrében viszont az ügyész már maga is inkább román elkövetőket feltételezett.²⁴

Debrecen és Czernowitz után Romániában is meginduló nyomozás szintén nehézkesen haladt előre. A hírlapi beszámolók alapján (a február 28-ai és március 3-ai napokból nincs nyomozati irat) a román rendőrök nem sokat értek el. Az első Iași-i beszámolók alapján a két említett elkövetőt nem is ismerték a városban.²⁵ A bukaresti híradások szerint a rendőrség ugyan jó nyomon járt, de hivatalos felvilágosítást nem adhatott,²⁶ továbbá Debrecen és Czernowitz megkeresését sem hozták nyilvánosságra.²⁷ A tettesekkel kapcsolatban, a helyi sajtóban, illetve a „mértékadó körök” közlése nyomán először jelent meg az a vélekedés, hogy besszarábiai illetőségű emberekről lehet szó, bár azt nem zárták ki, hogy románok lehettek. A nyomozás komolyságáról sokat árulkodik az a tény, hogy azt személyesen Alexandru Corbescu, bukaresti rendőr prefektus, illetve „Panaj Peszku” (sic! - Panaitescu) az Országos Közbiztonsági Szervezet (Siguranța Generală) igazgatója vezette. Emellett Ion I. C. Brătianu miniszterelnök és Vasile G. Morțun belügyminiszter is folyamatos jelentést kért tőlük.²⁸

A másnapi czernowitzi tudósítások már szenzációként adják közre a fejleményeket, miszerint a tettesek csak románoknak adták ki magukat (hiszen besszarábiai származásúként orosz alattvalóknak számítottak), és így hamis, de Bukarestben kiállított útlevéllel közlekedtek. A román rendőrség ekkorra már megbizonyosodott az egyik tettes, Mandasescu útlevelének hamisságáról, s ekkor már tudni vélték, hogy valójában kit takar ez a név, de még nem hozták nyilvánosságra. Csupán annyit árultak el, hogy Kijevben tartózkodik. Ennél tovább ment a czernowitzi rendőrség: felfogásuk szerint a két körözött személy valamilyen „titkos szervezet” megbízásából hajtotta végre a merényletet. A hamisnak vélt útleveleiket is ezen szervezeten keresztül szerezhették be, „melynek (ismételten csak az osztrák rend-

²¹ *Budapesti Hírlap* 1914. február 24. „A debreceni bomba” 1–2.

²² MOL K 579 D1-1914-11201 (11311) 1441. csomó.

²³ MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó.

²⁴ *Magyarország* 1914. február 25. „A debreceni pokolgép” 7.

²⁵ *Budapesti Hírlap* 1914. február 26. „Romániai nyomozás”.

²⁶ *Magyarország* uo.

²⁷ *Budapesti Hírlap* uo.

²⁸ Uo.

őrség felfogása szerint) módjában van ellensúlyozni ennek az adatoknak a nyilvánosságra kerülését.²⁹ Ez a feltételezés viszont már egészen magasan feltételezi a merénylet kiötlőit, hasonlóan a debreceni és budapesti hatóságok vélekedéséhez. Ezek szintén azt feltételezték, hogy nem a két végrehajtó volt a merénylet kigondolója. Ehhez még *Az Est* tudósítója azt is hozzátette, a román hatóságoknak elvben tudniuk kellett volna róluk, mivel a román-orsz határon keresztül érkeztek Romániába, vélhetően az ottani viszonylag lazább határellenőrzés miatt. Ezenfelül nagy jelentőséget tulajdonítottak annak a ténynek, hogy feltételezett elkövetők között egy artistát is találni lehetett. Ez a szakma a fellépések miatt sok utazással járt, így az ezt űző emberek az utazással és a határátlépéssel kapcsolatos procedúrákban jártasak, emiatt, Oroszország előszeretettel alkalmazta őket kémkedésre.³⁰ A bukaresti nyomozás első épkezláb eredményét (mint utóbb kiderült) az hozta, hogy a rendőrség a hamis útlevelek miatt kiterjesztette a nyomozás körét, és így egy régóta Bukarestben élő besszarábiai diák is képbe került. A hírlapi beszámolók szerint a hatóságok már régebb óta ismerték ezt az embert és elmondásuk szerint az utóbbi időben feltűnően költekező életmódot folytatott, míg végül a merénylet előtt néhány nappal eltűnt a fővárosból. Sikerült felkutatni az épp Bukarestben lévő orosz származású társát is, így a bukaresti rendőrség már biztosra vette, hogy nagyorosz szájak állnak a merénylet hátterében.³¹

A két tényleges merényletről a március elsejei újságok már beszámoltak. A két illető „Katareu János” (sic!-Ilie Cătărașu), besszarábiai román diák és egy bizonyos orosz matróz „Todorow”³², valódi nevén Timoftei Kirilov. Az ember azt gondolná az első híradások után, hogy a tényleges tettesek megtalálásával már tisztult az a kép, hogy ki állhatott a merénylet hátterében. Ennek ellenére nem történt más, mint már a korábban ismert koncepciók alá csak újabb lovat adtak. Lényegében ugyanaz a polémia folytatódott tovább a sajtóban, mint a merénylet utáni napokban. A „bessarábiai román” diák tényébe újfent mindenki azt magyarázhatott bele, amit akart. A román hatóságok erre alapozva, valamint megemlítve azt, hogy Cătărașu gyakran érintkezett oroszokkal, szinte azonnal azt a következtetést vonta le, hogy az illető orosz terrorista.³³

Hogyan sikerült a két ember nyomára akadni, egyelőre rejtély. A bukaresti rendőrség február 28-ai közleménye szerint már 26-án letartóztatták Cătărașut és bizonyítékok egész sorát vonultatták fel ellene. Nyomára a czernowitzi Imperial szálló portásának közlése vezetett, aki emlékezett rá, hogy a szálló két vendége egy őket ábrázoló plakátot mutattak neki, melyen, mint díjbirkózók szerepeltek. A rendőrség ezután ezen a vonalon találta meg a két személyt.³⁴

Az új fejleményeknek a román politikai elit is nagy jelentőséget tulajdonított. Február 27-én összeült a minisztertanács, ahol szóba kerültek a nyomozás által

²⁹ Magyarország 1914. február 28. „Nyomuk veszett a merénylőknek” 9.

³⁰ Uo.

³¹ *Budapesti Hírlap* 1914. február 28. „A debreceni merénylet” 7–8.

³² *Magyarország* 1914. március 1. „A romániai útvessztőben”.

³³ *Budapesti Hírlap* 1914. március 1. „A debreceni merénylet” 7–8.

³⁴ *Budapesti Hírlap* 1914. március 1. „A debreceni merénylet” 7–8.

eddig felszínre hozott tények is. A híradások szerint az újabb fejlemények nagymértékben kompromittálták a bukaresti orosz követség munkatársait is. A lapok arról számoltak be, a minisztertanácson felvetődött, „hogy a román kormány kérje az orosz kabinetet, hogy a bukaresti követség mellé beosztott Trockoi volt századost, a követség egyik tisztviselőjét hívják vissza, mert a merénylet szálai hozzá vezetnek, és viselkedése már hosszabb idő óta gyanús volt, és hogy Bukarestben való tartózkodása nem kívánatos.”³⁵

Ezzel szemben a március 3-ai hírek ismételtén csak szenzációról számolnak be. Először cáfolták Romániában azokat a híreket, hogy az egyik tettest letartóztatták volna,³⁶ bár a Román Távirati Iroda értesülései szerint sikerült a nyomába eredni.³⁷ A bukaresti rendőrség viszont már február 25-én őrizetbe vette Todor Avramot, majd 26-án Silviu Mandasescut, akiknek az útlevelével Cătărău és Kirilov Czernowitzba érkezett. A román hatóságok közlése szerint az előbbi egy Bukarestben élő bérkocsis, az utóbbi harmadéves bölcsészhallgató ugyanott.³⁸ Vallomásaik szerint Cătărău először Mandasescut beszélt rá útlevele átadására azzal az ürüggyel, hogy fontos missziót kell teljesítenie Besszarábiában Románia érdekében.³⁹ Más források szerint lovakat akart ott venni, azonban párbajvétség miatt nem léphet orosz földre.⁴⁰ Avram vallomása szerint mindketten Cătărăunak adták át útleveleiket és ő személy szerint egy orosz ember, közelebbről a már ismert Kirilov lakásán ismerkedett meg vele.⁴¹

Az újabb fordulat hatására azonnal több kérdés merült fel a román nyomozati szervek munkája miatt, elsősorban a gyanúsítottak szökésével kapcsolatban. A Román Távirati Iroda jelentése alapján a bukaresti rendőrség a czernowitzi szervekre igyekezett áthárítani a felelősséget, mondván „a csernovici rendőrség által kiadott személyleírás a merénylőket arra figyelmeztette, hogy üldözik őket, ezek (sic!) automobilon Plojeştibe menekültek, ahol azután nyomuk veszett.”⁴² Bukarest hozzáteszi, hogy Avram és Mandasescu neveit már a február 25-ei czernowitzi újságok nyilvánosságra hozták, holott a bukaresti hatóságok csak aznap délben kaptak értesítést. A román rendőrség ezután pár óra alatt kiderítette a tényállást, de így a két gyanúsított jelentős előnyre tett szert. A teljes hírzárlatot pedig a lapok indiszkréciója tette szükségessé.⁴³ Erre reagálva Czernowitz visszautasította a vádakokat, és leszögezte, hogy már kedden, február 24-én este továbbították a táviratokat Bukarestbe, ahol csak másnap délben kezdtek vele foglalkozni, továbbá Bukarest nem is reagált a megkeresésre.⁴⁴ Ezek után Corbescu rendőrprefektus már kénytelen volt finomítani álláspontján. Magyarázata szerint csak szerda (február

³⁵ *Budapesti Hírlap* uo.

³⁶ *Budapesti Hírlap* 1914. március 3. „*A debreceni merénylet*” 6.

³⁷ *Magyarország* 1914. március 3. „*Zűrzavar a merénylők körül*” 9.

³⁸ *Budapesti Hírlap* 1914. március 3. „*A debreceni merénylet*” 6.

³⁹ Uo.

⁴⁰ *Magyarország* 1914. március 3. „*Zűrzavar a merénylők körül*” 10.

⁴¹ *Magyarország* uo., *Budapesti Hírlap* uo.

⁴² *Magyarország* 1914. március 3. „*Zűrzavar a merénylők körül*” 9.

⁴³ Uo.

⁴⁴ *Magyarország* 1914. március 3. „*Romániában rejtőznek a merénylők*” 9.

25.) hajnali háromkor érkezett meg hozzájuk a távirat, melyet azonnal kézbesítettek nekik. Mivel ő maga tudott németül azonnal elrendelte a szükséges lépések megtételét, bár a rendőrség hivatalos fordítója reggeltől volt csak szolgálatban. A formaságok végett még a román belügyminisztériumnak is megküldték hivatalos fordításra a szöveget, de annak megérkezését nem várták be. Végül mire sikerült a táviratban említett két személyt (Mandasescu és Avram) egyikét előállítani, addigra délután lett, és nehezítette a helyzetet, hogy az előállított, Todor Avram nem igazán akart vallomást tenni. Így mire először elhangzott Cătărau neve, addigra a valódi tetteseknek már sikerült kereket oldaniuk.⁴⁵ A rendőrprefektus egymásnak ellent mondó állításai kezdtek gyanússá válni a magyar sajtó, illetve nyomozati szervek számára.

A román rendőrség egyre furcsábbnak tűnő szereplése nyomán egy másik a nyomozást hátráltató fejlemény is akadt. Március 3-án a Debreceni Törvényszék vizsgálóbírója 2136.B. szám alatt nyomozati leveleket bocsátott ki „Catareu Ilie másként Ilie Tartareu Orhei alias Catareu alias Wasiliewicz és Chirilew Timofki másként Chirilov Tomoftei ellen”, azzal a „nyomatékos gyanú”-val hogy ők adták fel Czernowitzban a pokolgépet.⁴⁶ Ezután az IM kérni szerette volna a külföldi hatóságoktól a kiadatást, de ha állampolgárságuk miatt az nem lenne lehetséges úgy a romániai vagy oroszországi bűnvádi felelősségre vonást.⁴⁷ Továbbá ha letartóztatják őket, hivatalosan kérni akarták fogva tartásukat a kiadási megkeresés, illetve a bizonyítékok beérkezéséig. Ezzel szemben viszont az IM által küldött két nappal későbbi, március 5-ei utasítások már kissé más helyzetet jeleznek.

Az IM leszögezte először is, hogy a Debreceni Főügyészség február 25-én megkereste őket a két gyanúsított, akkor még Avram és Mandasescu, letartóztatása és kiadatása ügyében. A külügyminisztérium március 3-ai távirata szerint Avramot és Mandrasescut február 27-én letartóztatták Bukarestben. Ezek után a román rendőrség álláspontja szerint az Osztrák-Magyar Monarchia megkeresésének eleget tettek, hiszen a körözőlevélben említett két személyt letartóztatták.

A problémát az jelentette, hogy az ügyészség megkeresése a tettesek kinyomozását célozta, viszont abba nem a tényleges tettesek nevei szerepeltek, mivel azok személyazonosságára csak később derült fény. A külügy így március 3-án kérte táviratilag a román kormányt, eszközöltessék ki a valódi tettesek letartóztatása, és ezután az IM kérni fogja a kiadatást, vagy a bűnvádi eljárást az illetők állampolgárságának függvényében.

Mivel a letartóztatott egyének útleveleiket átadták a tényleges tetteseknek, akik szökésben voltak, a törvényszék vizsgálóbírója által kibocsátott nyomozólevelet az IM álláspontja szerint csak úgy lehet értelmezni, hogy az a valódi tettesek, Cătărau és Kirilov utáni nyomozást és azok letartóztatását célozta. A Mandasescu és Avram nevek megemlítése csak azért történt, mert ezeket az álneveket is hasz-

⁴⁵ *Magyarország* 1914. március 5. „*Rejtegetik a merénylőket*” 9.

⁴⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (12493) 1441. csomó.

⁴⁷ Uo., tegyük azonban hozzá, hogy ekkor az ügyészség még abból a feltételezésből indult ki, hogy Kirilov Romániában maradt, míg Cătărau Oroszországba menekült.

nálták.⁴⁸ Összegezve tehát az a helyzet állt elő, hogy az IM értelmezésében Cătărău és Kirilov ellen volt nyomozólevél, Mandasescu és Avram ellen viszont nem. Ez viszont azt eredményezte, hogy Mandasescu és Avram előzetes letartóztatását és az 1902: XI. tc. 6. és 8. cikkelye alapján a kiadatást is kezdeményezték diplomáciai úton, de az 5. cikkelyben említett elfogatóparancsra és nyomozólevélre nem tudtak hivatkozni. Így a két letartóztatott embert a román hatóságok bármikor szabadon engedhették, mert a letartóztatástól számított nyolcadik napig nem érkezett meg az említett két dokumentum, bár a hírlapi tudósítások szerint az útlevelek átadása vagy hamisítása miatt valószínűleg bent kívánták tartani őket. Ezen felül egy hónap alatt diplomáciai úton kellett intézni a megkeresést, akár Oroszországban, akár Romániában⁴⁹ kapják el őket.⁵⁰

Végül az IM felkérte a debreceni ügyészséget, tegye megfontolás tárgyává egy emlékirat szerkesztését, ami alkalmas arra, hogy a román kormány elé terjesszék, és az alapján bünvádi eljárást indítsanak Avram és Mandasescu ellen. Az IM még hozzátette, erre csak akkor van lehetőség, ha a bűncselekmény gyanúja ténylegesen terheli őket, amit viszont az IM az eddigi jelentések alapján nem tudott megállapítani.⁵¹

Az IM utasításaiból az olvasható ki, hogy lényegében értelmezési polémiák alakultak ki a magyar és a román nyomozati szervek között, melynek lényege, hogy a tettesek nevére kiállított nyomozati levél és a tényleges tettesek nem azonosak. Míg az IM a nyomozati levélben foglalt cselekmény valódi tetteseit szerette volna kézre kerítve látni, addig a román szervek a két név szerint említett férfit letartóztatásával pontot akartak tenni az ügy végére.

Ezután válik érdekessé az *Independance Roumaine* című, a román kormányhoz közel álló félhivatalos lapnak tulajdonított cikk a romániai rendőrség szerepéről. Eszerint a romániai rendőrség lényegében nem akarja „elzárni”, vagyis letartóztatni sem Cătărăut sem Kirilovot, hanem csak arra szorítkozik, hogy megállapítsák szerepüket, „ezzel azokat a méltatlan vádakot akarják eloszlatni, mintha a románoknak részük lett volna a merényletben.”⁵²

A merénylet nyomait gyakorlatilag február végére, március elejére elvesztették a hatóságok. Az utolsó információk szerint Plojeștiben voltak.⁵³ Viszont később már valószínűsítik, hogy csak egyikük, Cătărău járt Plojeștiben március 2-án és

⁴⁸ Ehhez képest furcsa képet fest az ezzel szinte egy időben kiadott első, 1914. március 1-i körözőlevél. Benne szerepelt az Avram és a Mandasescu név, ráadásul első helyen említve, viszont ezután már mindkét merénylet mögött feltüntették második helyen valódi nevüket is, mint „Silvio Mandasesco, alias Ilie Catareu” és „Avram Tódor alias Timoftei Chirilew”. Nem kizárt, hogy a nyomozó levél kiadásakor a debreceni szervek sem voltak még teljesen tisztában azzal, melyik az igazi, és melyik az álnév, de ismerni már ismerték mind a kettőt.

⁴⁹ Első esetben az 1875:XXXVIII. tc. 10 cikkelyének 3. bekezdése, a másik esetben az 1902:XI. tc. 7. cikkelyének 2. mondata volt irányadó.

⁵⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (13067) 1441. csomó.

⁵¹ Uo.

⁵² *Budapesti Hírlap* 1914. március 7. „A debreceni merénylet” 9.

⁵³ *Magyarország* 1914. március 3. 9. old.

külön-külön menekültek Brăila, majd Galați⁵⁴ irányába.⁵⁵ Annyit lehet mindössze tudni, hogy Cătărau az öt szállító taxi sofőrével összekülönbözött a viteldíjon, így végül a sofőr ott hagyta őt.⁵⁶ Ezután Cătărau első útja a plojești-i prefekturára vezetett,⁵⁷ majd onnan ment ki a helyi vasútállomásra és Galați-ig utazott.⁵⁸ A tettesek szökésében egy közigazgatási szervezet közreműködése meglehetősen sok kérdést vetetett fel, amelyek megválaszolására már március 12–13. folyamán, igaz nem címlapon, de újabb szenzációt közöltek a magyarországi lapok. Eszerint egy reggeli bukaresti lap tudósítása alapján a román nyomozóhatóságok nyakig benne lehetettek a merényletben. A tudósítás szerint Alexandru Corbescu bukaresti rendőrprefektus tudott a készülő merényletről, és annak napján távirati összehívásban állt Vladimir Bobrinszkival, illetve a bukaresti orosz követséggel is tárgyalt.⁵⁹ A hírek szerint másnap Mihail Souveau detektíven keresztül értesítette a merénylőket, hogy már tudnak róluk, megmutatva nekik a czernowitzi hatóságok táviratát.⁶⁰ A két tettes elmenekült, míg Corbescu telefonon intézkedett a plojești-i prefektúránál, hogy két új útlevelet állítsanak ki Victor Vasilescu plojești-i bankár, illetve Ion Papure szintén plojești-i mechanikus számára. Előbbit Cătărau, utóbbit Kirilov kapta. A lapok emellett hivatkoztak még Gheorghe Politeanu szenátor állítólagos kijelentésére, miszerint román rendőrséggel kapcsolatban sok kompromittáló adatról van tudomása, és biztos benne, hogy Corbescu tudott a készülő merényletről.⁶¹ Az újságok még azt is hozzátézik, hogy a román arzenálból kapták a bombát a tettesek.⁶² Tegyük gyorsan hozzá, hogy ez a feltételezés már egy héttel korábban megjelent a sajtóban, de figyelembe véve az újabb körülményeket ezzel vélhetőleg azt akarták sugallni, hogy ezt a hatóságoktól, legalább vagy azoknak tudtával és beleegyezésével szerezték meg. A korábbi hírek arról szóltak, hogy a bukaresti rendőrség feltételezése szerint is a román fővárosban készítették a pokolgépet. Biztosak voltak abban, hogy Cătărau járt az Arzenálban és egy ot-tani munkással tárgyalt is a robbanóanyag beszerzéséről,⁶³ de hogy ez sikerült-e, arról nem tudni. Ehhez kapcsolódik még, hogy időközben egy algéri kereskedőt Ali Faugot (sic!- valószínűleg Faud) őrizetbe vettek, akitől Cătărau a leopárdbőr-imitációt szerezte be.⁶⁴

Az utolsó hírek arról, hogy Cătărau még Romániában lehet március 12-én kerültek nyilvánosságra. A lapok közöltek egy állítólagos levelet, melyet Cătărau március 8-án Tulceából adott föl az *Adevărul* főszerkesztőjének. Ebben sérelmezi,

⁵⁴ A lapok alapján ezt nem lehet teljes pontossággal rekonstruálni, ám a korabeli vasúti főútvonal elhelyezkedése csak a Plojești-Galați-Brăila útirányt teszi logikussá. Ehhez ld.: MAGOCSI, PAUL ROBERT, *Historical Atlas of East Central Europe*. Toronto, 2003. 91. 28. térkép.

⁵⁵ *Magyarország* 1914. március 5. „Rejtegetik a merénylőket” 9.

⁵⁶ *Magyarország* 1914. március 3. 9.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ *Budapesti Hírlap* 1914. március 4. „A debreceni merénylet” 4–5.

⁵⁹ *Pesti Napló* 1914. március 12. 6.

⁶⁰ *Magyarország* 1914. március 13. „Catarau bűntársa: a bukaresti rendőrfőnök” 16.

⁶¹ *Pesti Napló* 1914. március 12, *Magyarország* uo.

⁶² *Pesti Napló* u.o., *Magyarország* uo.

⁶³ *Magyarország* 1914. március 7. 9.

⁶⁴ *Magyarország* 1914. március 6. 11.

hogy tettét nem ismerik el megfelelően, sőt még oroszoknak is titulálják. Ennek ellenére hisz benne, hogy „ama vértanúk sorába” helyezik, „akik a nagy nemzeti ügyért haltak meg”.⁶⁵ Hogy a levél ténylegesen Căţărăutól származik-e nem tudhatjuk biztosan. Azt hinnénk, akit üldöznek, az nem fog levelet írni, bár a tettesek már korábban is követtek el hibát, amikor Kirilovval közös plakátjukat mutogatták. Azt viszont meg kell jegyezni, hogy a tulceai tartózkodása teljesen beleillik Căţărău eddigi megismert és később még ismertető menekülési útvonalába. Végül pedig a híradások arról számoltak be, hogy meg nem nevezett ismerősei szerint annak nehézkes megfogalmazása rá vall.⁶⁶

Ezek a híradások az IM fejében is szöveget ütöttek egy másik kérdéssel együtt. Az IM a külügyet kérte, hogy tisztázzák a bukaresti rendőrség által követett eljárást, mivel igen nyugtalanította a minisztériumot a Corbescu szerepéről felröp-pent hírek.⁶⁷

Lényegében elmondható, hogy Bukarest igyekezett fedezni az elkövetőket, hátráltatni a nyomozást, valamint dezinformálni a nyilvánosságot és a magyar hatóságokat. Március második hetétől a tettesek elillantak, s jelentősen megnőtt addigi előnyük az őket üldöző nyomozó szervekkel szemben.

Bukarest negatív hozzáállása mellett március elején egy újabb adat is nyilvánosságra került, miszerint öt hónappal korábban a két debreceni merénylőnek már volt egy másik dobása is Magyarországon. 1913. szeptember 27-én megkísérelték felrobbantani a Brassó melletti Cenk-hegyen álló a Millennium tiszteletére emelt Árpád szobrot.⁶⁸ A brassói helyszínelés folyamán találtak egy ernyőtököt, amelyet felismert egy helyi kereskedő. Elmondása szerint négy héttel korábban vette tőle egy románul beszélő ember.⁶⁹ Az ernyőtökba töltött dinamitot az oszlop felső talapzatánál helyezték el, ami a robbanás után a talapzathoz „500 kilogramm sulyu kőtömböket szakított ki”,⁷⁰ de maga az oszlop és a szobor sértetlen maradt. A rendőrség az ügyet a román irredenta mozgalmakhoz kötötte. Közvetlen előzményeként pedig „a pittesti (sic! Piteşti) kokárdák ügyében hozott ismert határozá-

⁶⁵ *Magyarország* 1914. március 12. 11.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó.

⁶⁸ A brassói robbantásról ld.: VARGA-KUNA BÁLINT, *Celebration and Conflict. The Reception of the Hungarian Millenium Memorials of Theben and Kronstadt*. Saarbrücken, 2008, 77–78.

⁶⁹ *Brassói Lapok* 1913. szeptember 30. „Dinamitmerénylet a Cenk emlékoszlop ellen” 3.

⁷⁰ Uo. 2–3.

tára”⁷¹ utaltak.⁷² Farkas Mihály rendőrkapitány hozzátette még, hogy a merénylők visszamentek már Romániába.⁷³ Két nappal később a brassói rendőrség még azt is valószínűsítette, hogy tettesek június óta készülhettek a robbantásra⁷⁴.

Az 1914. március 7-ei lapok már tudni vélték, hogy a brassói robbantás is Cătărău és Kirilov számlájára írható. A predeali határrendőrség jelentése szerint Cătărău 1913. május 30- június 6-a, szeptember 3–4-e, illetve szeptember 21–23-a között járt Brassóban. Utolsó alkalommal egy „Kotofan” (Coțofan) Eliad nevű ember is vele volt, aki vélhetőleg azonos Kirilovval.⁷⁵ Cătărău szeptember 23-án Kirilov pedig 24-én távozott, majd 27-én a déli gyorsvonattal visszatértek Brassóba és aznap este végrehajtották a robbantást, majd 28-án hajnalban Predealon át visszatértek Romániába.⁷⁶ A két férfit felismerte a brassói Grand Szálló bérlője, sőt Cătărău a saját nevén is jelentkezett be.⁷⁷

A brassói rendőrség jelentése szerint Cătărău ott tartózkodása idején többször is találkozott az akkor még Brassóban élő szeretőjével, Salamon Mariskával.⁷⁸ A hölgy Keleti Mariska művésznéven artistanőként dolgozott.⁷⁹ Miután a rendőrség megállapította, hogy 1913. szeptember 27-én Cătărău Brassóban járt, az is kiderült hogy aznap is találkozott a nővel. Mivel az időpont egybe esett a cenki robbantással, ezért jutott a rendőrség arra a következtetésre, hogy ez is Cătărău műve lehetett. Sikerült megállapítani, hogy Salamon Bukarestben élt nagyanyjával, Sinefta Avrammal, anyja viszont Brassóban lakott, de minden kapcsolatot megszakított lányával. Ennek ellenére a lány anyjánál, özv. Salamon Jánosnénál házkutatást tartottak, melynek során megtaláltak egy Sinefta Avram által küldött kompromittáló levelet. A levél első felében Avram arra kéri özv. Salamonnét, hogy küldje el neki lánya igazolásait, miszerint Árja-dicsőben született, apja halott, és hogy anyja, azaz özv. Salamonné Brassóban él. A levél második felében hozzáteszi, hogy „nagy dolgokba van keverve Mariska, nem is akarom neked megmondani, mert tudom,

⁷¹ Közlebbi információk nincsenek róla, hogy mi lehetett ez az ügy. Nicolae Iorga viszont ír egy brassói esetről, miszerint néhány régi gimnazista a brassói román középiskola meghívására járt a városban, ahol kiűzték magukra a román kokárdát, és abban jártak-keltek. A városi rendőrség viszont felszólította őket annak levételére, mivel annak viselése tiltott dolog a Magyar Királyság polgárai számára. A fiatalok azonban nem Magyarország, hanem egy szomszédos, elvben „baráti” ország honosai voltak, így Iorga teljesen jogszerűtlennek tartja az esetet. A történet végül is bejárta a román sajtót, továbbá Iorga megemlíti, hogy számos hasonló eset is történt már. Nem tudjuk biztosan, hogy ez vagy egy másik hasonló történet híresült-e el, mint a „pitești kokárda ügy” de minden esetre jelzi, ilyesfajta polémia lehetett. ld.: IORGA, NICOLAE, *L'évêché de Hajdu-dorogh et les droits de l'Église roumaine unie de Hongrie (Nouveaux attentats de gouvernement hongrois contre la nationalité des Roumains)*. Bucarest, 1913. (Mémorial Roumaine III.), 22–23. 1. lábjegyzet.

⁷² *Brassói Lapok* 1913. október 2. „A brassói merénylet” 4.

⁷³ Uo.

⁷⁴ *Brassói Lapok* 1913. október 4. „A cenki merénylet-A tettesek nyomában” 3.

⁷⁵ *Budapesti Hírlap* 1914. március 7. „A debreceni merénylet” 9.

⁷⁶ *Magyarország* 1914. március 8. 8.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (13700) 1441. csomó, tegyük hozzá más névváltozatok is megjelentek a sajtóban, mint Salamon Margit (*Budapesti Hírlap* 1914. március 10.) illetve Salamon Marietta (*Magyarország* 1914. március 12.).

⁷⁹ *Magyarország* 1914. március 12.

hogy neked úgysem fáj: abban, ami történt Debrecenben, de már most nincsen semmi baj, minden rendben van.”⁸⁰

A Debreceni Főügyészség az új fejlemények után Salamon Mariska és nagymamája ellen ki is adta az elfogató parancsokat a debreceni merényletben való bűnrészség vádjával (1878.V.tc.69. §), továbbá belefoglalták még az előre megfontolt szándékos emberölés büntetét (1878.V.tc.278. §) is. Így az 1896:XXXIII. tc. 141. § alapján szándékozták kérni a két nő előzetes letartóztatást. A vád alapja az volt, hogy Salamon írta Miklósynak az 1914. február 21-én kézbesített levelet. A lány Bukarestben tett vallomása szerint mindezt teljesen jóhiszeműen tette,⁸¹ de a debreceni ügyészség feltételezése szerint a levél írója tudhatott a készülődő merényletről.⁸² Ezzel a fejleménnyel lényegében megoldódott „Kovács Anna” rejtélye, és vele együtt Bugarszki bűnösségének kérdése is.

A Bugarszki-féle szálát ott tettük le, hogy az illető hölgy hajlandó volt jelentkezni a kijevei osztrák-magyar konzulátuson február 26-án és tagadta bűnösségét.⁸³ Őt, mint említettük debreceni tartózkodása idején feladott táviratai, illetve a Kovács Anna néven feladott levélhez hasonló, a rendőrség által azonosnak vélt kézírása keverte gyanúba. A Kovács-féle levélről a rendőrség gyorsan megállapította, hogy valószínűleg semmi köze Hadikfalvához, ahonnan a levél körpecsétje szerint feladták, illetve a bukovinai magyarokhoz. A körpecsét hamisítvány volt, ráadásul a levél hiteles másolata alapján szinte mindent elírtak rajta: „Hungarische Colonia Hadikfalva Bukovina”.⁸⁴ A nyomozati szervek biztosra vették, hogy ilyen írásmódban Hadikfalva neve nem létezik.⁸⁵

A rendőrség feltevése abból indult ki, hogy „az oroszországi nő talán ellenőrizte az orosz bérgyilkosságot”,⁸⁶ illetve felderítette a debreceni terepet.⁸⁷ Az első feltevésről viszonylag hamar le is lehetett tenni, mivel az is kiderült, hogy Bugarszki már február 22-én elhagyta Debrecent,⁸⁸ így nem nagyon tudott mit ellenőrizni. Továbbá meglátásunk szerint erre nem is nagyon lett volna szükség, hiszen az eset egyedisége miatt szinte biztosra vehető volt, hogyha sikerül véghez vinni a merényletet, akkor az újságok címlapján fog szerepelni. A második feltevés is viszonylag gyorsan megdőlt egy Bottó Kornél nevű kereskedő önkéntes vallomása nyomán. Bottó beszámolt róla, hogy a két tettes felkereste őt január 7-én Debrecenben egy barátja ajánlására. A két férfinak tolmácsra volt szüksége, és ő jól beszélt románul. Beszámolt arról is, hogy a két illető gyakran érdeklődött a debreceni állapotokról és a görög katolikusok helyzetéről. Elmondásuk szerint útjuknak célja az volt, hogy, mint artisták fellépjenek a városban. Ehhez képest viszont gyanúsán hirtelen távoztak egy állítólagos budapesti szerződésről szóló

⁸⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (13700) 1441. csomó.

⁸¹ *Budapesti Hírlap* 1914. március 10. 8. (rövid hírek rovat).

⁸² MOL K 579 D1-1914-11201 (13700) 1441. csomó.

⁸³ MOL K 579 D1-1914-11201 (11957) 1441. csomó.

⁸⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó.

⁸⁵ *Magyarország* 1914. február 25. „A debreceni pokolgyép” 7.

⁸⁶ *Budapesti Hírlap* 1914. február 26. „A debreceni merénylet” 6.

⁸⁷ *Magyarország* 1914. február 26. „A debreceni orgyilkosok olákok” 7–8.

⁸⁸ Uo.

táviratra hivatkozva. A gond mindössze az volt, hogy Budapestről nem kaptak táviratot, sőt Bottó a szálló portásának elmondására hivatkozva azt vallotta, hogy semmilyen távirat sem volt.⁸⁹ Ezzel szemben a portás, Friedländer Izidór vallomásában az áll, hogy két távirat is érkezett, de nem Budapestről, hanem az egyik Bukarestből, a másik pedig vagy Lembergől vagy Czernowitzból.⁹⁰

Ezekből a tényekből kiindulva megdőlni látszott a rendőrség feltételezése, miszerint Bugarszki terepszemlét tartott volna Debrecenben. Arra semmi szükség nem volt, hiszen azt a tettesek már elintézték. Ennek ellenére Bugarszki 1914. júliusáig a rendőrség látókörében maradt, mivel a három emberre épített teóriához⁹¹ (két merénylő és egy levélíró, felderítő stb.) nem találtak mást.

Bugarszki Katalin 1914. június 29-én tett vallomást Debrecenben, és sikerült elfogadhatóan igazolnia debreceni tartózkodását. Vallomása szerint négy, kijevi címre feladott táviratát ottani élettársának küldte. 1914. februárjába azért érkezett Debrecenbe, hogy fiát meglátogassa, és júniusban is ugyanezzel a céllal jött Magyarországra. Ártatlansága bizonyítására felhozta, hogy februári érkezése előtt táviratilag saját nevén foglaltatott szobát az Angol Királynő Szállóban. Miután kijelentette, hogy semmiféle Cătărăut vagy Kirilovot nem ismer, a rendőrség lezárta az ügyet, a főügyészség pedig 1914. július 24-én jelentette ezt az IM-nek, amely felkérte a külügyet, hogy minden Kijevbe intézett vizsgálóbírói megkeresést tekintsen tárgytalannak.⁹²

Bugarszki mellett „Kovács Anna” felkutatására is nagy energiát fordítottak. Gáthy, már február 25-én jelentette, hogy van egy ilyen nevű Nagykárolyból⁹³ elszármazott cseléd lány, aki egy czernowitzi orosz géplakatos felesége. Más források szerint ez a nő a merénylet napján tűnt el Nagykárolyból.⁹⁴ Egy hét múlva Igyártó főügyész jelentette az IM-nek, találtak egy Romániában élő, harminc év körüli Kovács Anna nevű kurtizánt. Róla csupán annyit derítettek ki, hogy az apja egy Székesfehérváron élő bőgős, továbbá azt, hogy néhány évvel azelőtt Dél-Amerikában örömlányként leleplezett valamilyen, meg nem nevezett összeesküvést. A debreceni ügyészség feltevése szerint nem lehetett kizárni, hogy ez a nő volt a levélíró, aki Bukarestben ismerkedett össze Cătărăuval. Ezt az ügyészség még azzal a furcsa logikával is igyekezett megerősíteni, hogy mind Kovács, mind Cătărău igen jól kimunkált testi adottságokkal rendelkeztek. Nem kizárt, hogy a nőben Cătărău egy újabb szeretőjét vélték felfedezni, vagy arra gondoltak, a tettes volt a nő egyik kuncsaftja. A debreceni főügyészség arra kérte az IM-et, hogy közvetlenül Bukarestben teendő lépésekre adjon felhatalmazást.⁹⁵ Ehhez képest egy nappal később kiderült, hogy ki volt a levél tényleges írója, továbbá Igyártó március 18-ai jelentése szerint a fent említett nő nem Bukarestben, hanem Szara-

⁸⁹ *Pesti Hírlap* 1914. február 26. „Eltemették a vértanúkat”, 10.

⁹⁰ *Debreczeni Független Újság* 1914. február 27. „A merénylők után négy országon át”, 2–3.

⁹¹ *Budapesti Hírlap* 1914. március 1. „A debreceni merénylet”.

⁹² MOL K 579 D1-1914-11201 (41455) 1441. csomó.

⁹³ MOL K 579 D1-1914-11201 (11929) 1441. csomó.

⁹⁴ *Debreczeni Független Újság* 1914. február 27. „A merénylők után négy országon át”, 3.

⁹⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (13700) 1441. csomó.

jevóban élt a hűgával egy bordélyban, ráadásul Romániában sem járt soha, sőt írni sem tudott. Így nem lehet semmilyen kapcsolata az üggyel.⁹⁶

A Bugarszki-Kovács-ügy talán arra is alkalmas lehet, hogy a nyomozás körüli problémákról is szót ejtsünk. Mivel ilyen horderejű és kényes kapcsolatokat is bolygató merénylet korábban nem fordult elő a Monarchia területén, felderítése mindenki számára presztízskérdéssé vált, aminek következtében sajnos nem igazán alakult ki együttműködés a különböző szervek között. A merénylet felderítésében párhuzamosan három nyomozóhatóság vett részt (a Debreceni Főügyészség, a Czernowitzi Főügyészség és a Magyar Államrendőrség), ami jelentős gondokat okozott. Az első pillanatban illetékességi problémák merültek fel Debrecen és Czernowitz között. Mivel a nyomozás legelején már tisztán látszott, hogy az érdemi nyomok Czernowitzban és Romániában lesznek felkutathatóak, a Debreceni Főügyészség kis túlzással kirekesztődött az érdemi munkából. Czernowitz ezt a helyzeti előnyt ki is használta, sőt az első megkeresés is tőlük érkezett Bukarestbe.

Debrecen több ízben is panaszkodott az IM-nek, hogy a czernowitzi ügyészség sohasem informálja őket, és a nyomozás külföldi fejleményeiről csak Budapest révén, jelentős késéssel értesülnek,⁹⁷ sőt nem egy esetben csak a hírlapok után.⁹⁸ Gáthy március 24-i leveléből az is kiviláglik, hogy mind a hat addigi gyanúsítottal kapcsolatban Debrecen állította ki a nyomozóleveleket, de Bukarest minden esetben Czernowitznak jelent. Ezek miatt szinte lehetetlen a nyomozás állásáról tiszta képet kapni és így a szükséges törvényi lépések megtétele (elsősorban a nyomozólevelek és a különböző kérelmek kibocsátása) is sokszor nehézkes.⁹⁹

Czernowitz külön eljárásai miatt Keserű Lajos főügyész-helyettes is panaszkodott az IM-nek március 23-án, megemlítve, hogy Czernowitz teljesen úgy tesz, mintha az ő hatáskörébe tartozna az ügy, arra hivatkozva, hogy ott adták fel a bombát. Keserű véleménye szerint, mivel befejezett bűncselekményről, háromrendbeli gyilkosságról van szó, így Debrecen az illetékes a magyar bírói joggyakorlat szerint. Leszögezte azt is, ha úgy fogják fel a kérdést, hogy mind Debrecenben, mind Czernowitzban bűncselekmény történt, akkor is Debrecen az illetékes, hiszen ott tették meg az első intézkedéseket.¹⁰⁰

Az IM március 31-én válaszolt az ügyészség által felvetett problémákra. A minisztérium leszögezte, Czernowitz azért nyomoz, mert az osztrák bírói gyakorlat szerint ott követték el a bűncselekményt, nem Debrecenben. A tettesek ott adták fel a bombát, tehát a maguk részéről mindent megtettek, hiszen a küldemény célba juttatása már nem rajtuk múlt. Tevélegesen tehát csak a czernowitzi főpostáig tudták kontrollálni az eseményeket, így a pokolgép feladásával kimerítették a bűn-

⁹⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (16532) 1441. csomó

⁹⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó

⁹⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (11957) 1441. csomó Igyártó főügyész az IM-hez. 1914. február 27.

⁹⁹ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó

¹⁰⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó. Az 1878:V. tc. 16. § szerint eljárást csak a sértett fél indíthat meg, akkor is, ha akár magyar, akár külföldi honos külföldön követi el a bűncselekményt, függetlenül attól, az adott másik állam törvénye miként rendelkezik.

cselekmény fogalmát. Emellett az IM azt is hozzátette, hogy a tettesek esetleges magyarországi bíróság elé állítása az említett okok miatt szintén kérdéses. Ha egy harmadik állam területén fogják el őket, amely állam eleget tesz a kiadatásnak, úgy annak az államnak a bírósága ítélezik majd felettük, akinek a területén először lépnek a Monarchia földjére. Az IM a maga részéről nem tartotta valószínűnek, hogy az osztrák kormány esetleg tovább engedné a bűnösöket Magyarországra felé, ha osztrák területen lépnek át a határt.¹⁰¹

Cătărău és Kirilov eltűnése után a nyomozás több szálon folytatódott. Mivel teljesen biztos információk nem voltak, ezért az ügyészség néha sötétben tapogatózott. Részben, az ekkor már kitűzött jutalom hatására több, sokszor egymásnak ellentmondó feljelentés is érkezett. A tettesek kinyomozására egész Európából érkeztek felajánlkozások.¹⁰² Ezek között akadtak használhatóak, de előfordultak homályos kombinálgatásokon alapuló teóriák, továbbá kötelező jelleggel előkevert jó néhány kalandor is. Természetesen a magyar államrendőrség is folytatta a tettesek utáni kutatást külföldön.

Március 10-én és 11-én két egymásnak ellentmondó értesítés érkezett. Az előbbi szerint a valonai (Albánia) konzulátus jelentette, hogy Cătărău és Kirilov március 2-án (!) a Sztambul gőzhajón érkezett Valonába egy nő társaságában. Az IM a külügy sürgős intézkedését kérte.¹⁰³ A magyar államrendőrség részéről Nagy Károly is a helyszínre sietett. Az IM-nek az tette vagy tehette különösen érdekessé az esetet, hogy a külügy jelentése szerint mindhárman orosz útlevelekkel utaztak.¹⁰⁴ A merénylet rekonstrukciójában ezek a személyek első látásra bele is illettek. Ekkor még a két férfi egy nő felállásban gondolkodott az ügyészség és Bugarszki sem tisztázta még magát a vádak alól. Azonban Nagy Károly március 18-i jelentésében már közli: nem azonosak a merénylőkkel a Valonában letartóztatott egyének.¹⁰⁵ Jegyezzük meg, hogy nem is lehettek azonosak, hiszen Cătărău ekkor még valahol Kelet-Romániában volt.

Ezzel párhuzamosan vizsgálták a hatóságok a másik, március 11-ei feljelentést is. Egy szebeni díjbirkózó, Puchlapek Gyula jelentette, hogy Cătărăuval négy évvel korábban összeverekedett Bukarestben, akit akkor a rendőrség keresett valamiért. Puchlapek információi szerint akkor egy Popovics nevű câmpinai szerelőnél rejtőzködött, és nem kizárt, hogy most is ott bujkál.¹⁰⁶ Az IM március 16-ai tájékoztatása szerint ez a nyomozás sem zárult eredménnyel. Nem találták meg sem Cătărăut, sem a szerelőt.¹⁰⁷

A tettesek eltűnése után a nyomozóhatóságok tehetetlenségét jól tükrözi, hogy a nyomozásba egy Szőke Marianne nevű fűzőügynök nőt is bevontak. A nő jelezte, hogy Cătărăuval 1913-ban délvidéki körútja során ismerkedett meg és azonnal

¹⁰¹ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó.

¹⁰² MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó.

¹⁰³ MOL K 579 D1-1914-11201 (14082) 1441. csomó.

¹⁰⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (15001) 1441. csomó.

¹⁰⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (15991) 1441. csomó.

¹⁰⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (14881) 1441. csomó.

¹⁰⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (15619) 1441. csomó.

felismerte a körözőlevél fényképéről. Legutóbb pedig egy héttel a merénylet előtt, február 14-én vagy 15-én találkozott vele a fővárosban. A nő felajánlotta, hogy fűzőügynöki minőségében elutazik Romániába és megpróbálja felhajtani Cătărăut, esetleg követi más államba is.¹⁰⁸ A magyar hatóságok számára ez reális alternatívának tűnhetett, tekintve, hogy a román kollégák már többször is próbálták akadályozni a magyar hatóságok munkáját,¹⁰⁹ de egy, a semmiből felbukkanó fűzőügynök nem kelthetett gyanút. Emellett a budapesti rendőrség jelezte Debrecen felé, hogy a nő hasonló ügyeket korábban sikerrel göngyöltett fel az ő kérésükre is, így alkalmazását támogatandónak tartották.¹¹⁰ Az IM az albániai nyomozás miatt eleinte várakozó álláspontra helyezkedett,¹¹¹ ám annak sikertelensége után március 18-án engedélyezték a nő alkalmazását, ám másnap Balogh Jenő miniszter szóban mégis visszavonta a megbízást.¹¹² Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy Szőke megbízását miért fűjták le egyik napról a másikra, azzal vissza kell térni Valonába. Miután Nagy Károly jelentette, hogy az ott tartózkodó három személy nem azonos a körözöttekkel, expressz táviratilag utasították őt, hogy azonnal utazzon Alexandriába, Egyiptomba,¹¹³ ahol vizsgálódásai során megállapította, hogy Cătărău március 9 és 14-e között ott tartózkodott. Vélhetőleg, emiatt az információ miatt vonták vissza Szőke megbízását.¹¹⁴

Cătărău szökéséről alexandriai tartózkodását megelőzően mindössze annyit lehet valószínűsíteni, hogy március 8-án vélhetően Tulceában tartózkodott,¹¹⁵ mivel az *Adevărul*-nak címzett levelet aznap adták fel. Március 9-én pedig már a Constanţából kifutó Regele Carol gőzösön megérkezett Alexandriába.¹¹⁶

¹⁰⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (15284) 1441. csomó.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Érdekes kérdéseket vetett fel a román belügyminisztérium meglehetősen furcsa eljárása is. A magyar államrendőrség részéről Bukarestbe küldött Kálmán detektívnek engedélyezte a belügy a nyomozást, sőt segítséget is nyújtottak, viszont semmilyen formában nem járultak hozzá ahhoz, hogy közvetlen kapcsolatot tartson fenn Budapesttel. Végül is ezt úgy oldották meg, hogy álnéven küldte jelentéseit egy hamis budapesti címre. MOL K 579 D1-1914-11201 (15619) 1441. csomó.

¹¹¹ MOL K 579 D1-1914-11201 (15619) 1441. csomó.

¹¹² MOL K 579 D1-1914-11201 (15911) 1441. csomó.

¹¹³ MOL K 579 D1-1914-11201 (15911) 1441. csomó.

¹¹⁴ BM 571/1914. res. az IM-hez. 1914. április 19. MOL K 579 D1-1914-11201 (31424) 1441. csomó.

Ezt azért nem tudjuk pontosan, mert az IM aktáiban a beérkező iratok és az aktára rávezetett keltezés között sokszor akár másfél hét is lehet a különbség. Azt valószínűnek tartjuk, hogy ebben az esetben, sőt más esetekben is informálisan már értesült az IM egy-egy újabb fejleményről, viszont hivatalos feljegyzés vagy akta csak később készült. Ez a jelentés a miniszterelnöknek küldött BM 483/1914 res. jelentés másolata, amely Nagy Károly egyiptomi vizsgálatáról szól (ld. később). Feltételezzük, tehát, hogy az IM az ezekben ismertetett információkról azonnal tudomást szerzett informális csatornákon, és nem csak április 19-én, amikor keltezték az aktát, és ezért vonták vissza Szőke megbízását.

¹¹⁵ *Magyarország* 1914. március 12. 11.

¹¹⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (31424) 1441. csomó.

A kronologikus eseményekkel kapcsolatban itt gondban vagyunk. Eszerint Cătărău lényegében egy nap alatt Tulceából eljutott a valamivel több, mint 100 km-re lévő Constanţába, majd hajóra szállt és megérkezett Alexandriába. Tegyük hozzá, hogy ez talán nem lehetetlen, de valószínűbb, hogy nem személyesen ő adta fel a neki tulajdonított levelet, vagy pedig azt korábban tette. Az sem kizárt, hogy nem is ő írta azt, hiszen csupán néhány ismerősére hivatkozva tekintették azt hitelesnek, mondván

Visszatérve Nagy Károly vizsgálódásaira, megállapította, Cătărău 9-én érkezett Alexandriába, majd két napig tartózkodott a hajón, míg végül Ionescu, alexandriai román kereskedelmi attasé lakásán szállt meg március 11–14-e között. Az alexandriai osztrák-magyar konzulátus közbenjárására a helyi rendőrség március 14-én kapott utasítást Cătărău elfogására. Elfogni viszont nem sikerült, mivel az attasé lakása román területnek számított, így Cătărău az elfogatóparancs megnevezése után viszonylag könnyen meg tudott szökni az egyiptomi hatóságok elől. Nagy jelentése szerint Ionescu magatartását mindenképp indokolt lett volna „diplomáciai úton szóvá tenni.” Az attasé március 11-én Cătărăut, mint román alattvalót vette védelmébe, majd annak szökése után megváltoztatta álláspontját, és már nem tartotta őt román állampolgárnak. Ráadásul az alexandriai rendőrség sem állt a helyzet magaslatán. A megfigyeléssel megbízott detektív beszámolója szerint az egyiptomi rendőrségnek, ha román területnek tartotta is az attasé lakását, még mindig lett volna lehetősége Cătărăut elfogni az attasétól való távozásakor, amikor már nem tartózkodott román területen. Továbbá Nagy jelentése alapján „az alexandriai rendőrségnek a román konzullal szemben való különös közlékenységére enged következtetni” a tény, hogy Cătărău aznap délután szökött meg, amikor megkapták a rendőrök az utasítást az elfogására.¹¹⁷ Ezután a külügy március 24-ei, 23073/11 számú távirata szerint Cătărăut már nem is látták Egyiptomban.¹¹⁸

Természetesen a külföldi nyomozás nem állt le és a hatóságok igyekeztek minden feljelentést kivizsgálni. Április 3-án a külügytől Debrecenbe érkezett távirat arról számolt be, hogy Jehlichka (Jedlicska) üszkübi (Szkopje) főkonzul szerint Cătărău a városban tartózkodik. Letartóztatása ügyében pedig táviratozott a belgrádi osztrák-magyar követségre.¹¹⁹ Végül egy augusztus 28-ai *pro domo* iratból tudjuk csak meg, hogy ez a vonal sem járt sikerrel.¹²⁰

Ezzel párhuzamosan Ozory István debreceni rendőrkapitányhoz érkezett egy levél április 7-én „Badanoff” aláírással. A levél szerzője jelentette, hogy „állami megbízás alapján” három hete tartózkodik Romániában, és látta ott Cătărăut. Kérte, „sürgősen menjenek érte erős és tekintélyes emberek, mert a román rendőrség nem segít nekik.” Ez az értesülés kivizsgálatlan maradt, mivel a hatóságok a hivatalos úton érkezett értesítés alapján előbb az üszkübi eseményeket akarták kivizsgálni, és annak tudatában kívántak lépni ebbe az irányba, ha szükséges.¹²¹

Mivel viszonylag sok ilyesfajta bejelentés érkezett, elsősorban Budapestre, ezért a nyomozószervek lényegében a hasonló, sokszor teljesen alaptalan és időben egymást ki is záró értesülések egy részét nem is mindig tudták teljesen komolyan venni. Példának okáért április 13-án Franciaországból érkezett egy távirat, melynek küldője ajánlatot tett arra, hogy elutazik a Balkánra és elfogja a tetteseket.

annak megfogalmazása Cătărăura vall. Viszont a levél megírásán Cătărău sem veszíthetett semmit. Ha ő küldte, akkor valószínűleg már készülő szökésének tudatában tette azt.

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (18703) 1441. csomó.

¹¹⁹ MOL K 579 D1-1914-11201 (19464) 1441. csomó.

¹²⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (50671) 1441. csomó.

¹²¹ MOL K 579 D1-1914-11201 (20274) 1441. csomó.

Ezt követően 16-án egy Lausanne-i orvos, dr. Gchvend értesítette a hatóságokat, hogy egy a hozzá orvosi vizsgálatra bejelentkezett személyben felismerni vélte Cățărău-t. Végül érkezett egy név és dátum nélküli levél, inkább csak afféle jó tanácsként, Tripoliszból. Küldője értesülve arról, hogy Cățărău néhány napig Alexandriában volt, arra spekulált, nem kizárt, hogy Tripoliszba szökött. Hathatós érvei között szerepelt, részint, hogy Tripolisz nem fekszik messze Alexandriától, továbbá, hogy a román nyelv igen közel áll az olaszhoz, ezért nem lenne nehéz a férfinak ott letelepedni. Hozzátette, hogy az olasz gyarmatügyi minisztériumnál, melynek még címét is mellékelte, kérvényezzék a nyomozást Tripoliszon kívül Eritreában és Szomáliföldön is.¹²² Tegyük hozzá, nemcsak az egyszerű átlagpolgároktól érkeztek sokszor kevés alappal bíró jelentések, megállapítások. A külföldi hatóságoktól is érkeztek a legtöbb esetben, mint utóbb kiderült, téves letartóztatásokról szóló hírek.

Igyártó április 8-ai jelentése szerint két Eitlingenből (Baden) érkezett egyént, Arthur Hotzot és Wilhelm Kratzot letartóztatták Castelnouvóban. Ami feltűnővé tette őket, hogy catarroi hatóságok közlése szerint nem volt rendben az útlevelük. Végül a tettesekről közölt fényképek alapján megállapították, hogy nem azonosak a körözöttekkel, így szabaddá helyezték őket.¹²³

Ezt követően Gáthy Bálint jelenti az IM-nek, hogy Burgasban, Bulgáriában letartóztattak két embert, akiknek Debrecen szeretné megtudni a kiletét.¹²⁴ A burgasi osztrák-magyar konzul távirata szerint tévedés történt. Mindkét ember a bécsi Heintschel&Comp. cég alkalmazottja, név szerint, Zdenko von Heintschel Heinegg, a cég prokuristája és a tulajdonos fia, illetve Oneszin Gveron, a cég utazója. Mindkét egyén útlevél nélkül egy hónapja volt üzleti körúton a Balkánon.

Ami a feljelentéseket és felajánlásokat érdekessé teszi, az időbeni egybeesésük. Szőke márciusi bejelentése után viszonylagos csend következett, majd április első felében megindultak a „biztos forrásból” típusú táviratok. Ennek egyik oka elég prózai lehetett. Március 11-én a belügyminisztérium jóváhagyta, hogy a tettesekre vérdíjat tűzzenek ki, melyeket az új körözőlevelekbe is bele foglaltak. Az azt követő másfél hétben a Monarchia területéről megérkeztek azonnal a legkülönbözőbb ötletek.

1914. március 22-én Gáthy felterjesztette az IM-nek az új, március 14-én készült körözőlevelek szétküldésének helyeit, mely már tartalmazta a jutalmakat is.¹²⁵ Ezt követően megérkeztek külföldről is a bejelentések. Ha megvizsgáljuk ezeket, azt láthatjuk, hogy körülbelül másfél hetes átfutási idő után már Európában is megindultak a feljelentések, spekulálások az esetleges jutalom reményében, viszont ezek jórészt kevés konkrétumot tartalmaztak. Az teszi ezt igazán érdekessé,

¹²² MOL K 579 D1-1914-11201 (22158) 1441. csomó.

¹²³ MOL K 579 D1-1914-11201 (20274) 1441. csomó.

¹²⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (20960) 1441. csomó.

¹²⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó. A köröző leveleket a következő országokba küldték szét: Magyarország, Ausztria, Spanyolország, Franciaország, Portugália, Bulgária, Törökország, Oroszország, Montenegró, Görögország, Szerbia, Németország, Svájc, Belgium, Hollandia, Románia, Olaszország, Anglia, Dánia, Svédország, Norvégia, Amerikai Egyesült Államok.

hogy a vérdíj Monarchiában való nyilvánosságra kerülése, és a feljelentések között is hasonló időintervallum telt el. Valószínűleg ez a körözvények megérkezése, illetve azok megjelentetése között eltelt „technikai szünettel” magyarázható. Tegyük hozzá, hogy a feljelentések között azért akadtak használhatóak is. Kesperű Lajos május 1-én egy, a debreceni rendőrségnek címzett levelet azzal ajánlott az IM figyelmébe, hogy „a levélnek a küldője, tartalma és indoklása a legkomolyabb adatokat szolgáltatja arra nézve, hogy Katareu Romániában hol van elrejtőzve.”¹²⁶ Kérte az IM-t, hogy a belügyminisztériummal együtt tegyék meg a szükséges lépéseket, mivel Cătărau „kézre kerítése csak a központból erre e célra kiküldött alkalmas közeg útján remélhető s ... szükségesnek látszik a levél küldőjének bevonása is a nyomozásba és a kézre kerítésbe...”

A levél 1914. április 25-én kelt a VII. számú csendőrkerület Kőkeri őrőrsén Kis-Küküllő vármegyében. Küldője, Kovács István csendőrőrmester elmondása szerint Dărmăneștiből Gyimes felé utazva értesült egy „teljesen megbízható, (a fent írt őrmester rokona) bizalmas besúgótól”, hogy Cătărau Romániában van. Az őrmester rokona előadta, hogy április 17-én Plojeștiből utazott vonattal Văleni de Munte felé, ahol a másodosztályon „egy feltűnő idegesen viselkedő, fiatal 25–26 év körüli bajszatlan, erős testalkatú egyént pillantott meg.” Mivel a besúgónál, volt egy fényképes, személyleírást tartalmazó körözőlevél, így diszkréten össze tudta vetni azt az általa látott emberrel és pontosnak vélte az egyezést. Kipuhította, hogy Văleni de Munteban található a Liga Culturală elnökének, Nicolae Iorgának a nyomdája, illetve, hogy Cătărau sokat tartózkodik ott, és „gyakran utazik különböző áruhákban Bukurest (sic!) felé és vissza.” A besúgó ezek után azt is váltig állította, hogy ez után az eset után néhány nappal ismét látta a keresett személyt Bukarestből Văleni de Munteba utazni. Ekkor ismét ellenőrizte, hogy a körözött személyről van-e szó.

A rokon véleménye szerint a nyomda környékén szinte biztosan el lehetne fogni a körözött személyt. Arról a „besúgónak megbízható értesülése van, hogy Juriga (sic! - Iorga) tanár rejtegeti az illetőt.” Hozzátette, hogy mindenképpen Pestről kellene detektíveknek érkezniük, mivel Iorga, aki szerinte a merénylet felbujtója, igen tekintélyes ember Romániában és a nyomozószerveket, és hatóságokat könnyen befolyásolni tudja, sőt „az ottani rendőrközegek titkos utasítással vannak ellátva arra nézve, hogy az illető egyént ne leplezzék le.”¹²⁷

Talán ez a feljelentés eddig az egyetlen, amelyhez hitelt érdemlően állhattak hozzá a magyar hatóságok. Mindenképpen pozitívnak ítélték meg, hogy nemcsak egy lelkes állampolgári bejelentésről volt szó, hanem konkrétan egy hatósági közeg értesüléséről. Emellett a szolgáltatott adatok is logikusnak tűntek. Iorga neve nem csengett túlságosan pozitívnak a magyar körökben, így ez a párosítás

¹²⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (22158) 1441. csomó.

¹²⁷ Uo. Ami még érdekes az ügyben, az a csendőr magyarázata arról, miért ő tett feljelentést, és nem az említett rokon. Erre azt a magyarázatot adta, hogy rokonának vannak üzleti érdekeltségei Romániában, de fél feljelentést tenni, mert ha az kitudódna, akkor valószínűleg nemcsak tönkremenne, de ki is utasítanák az országból. Ez első látásra talán túlzásnak tűnik, de érdekes adalékot nyújt a közhangulatról.

ideálisnak volt tekinthető a nyomozószervek részéről. Iorga már a Hajdúdorogi Görögkatolikus Püspökség megalapításakor teljes mellszélességgel kiállt ellene, mint a románokat érő újabb sérelem ellen. Ezzel kapcsolatos röpirataiban már korábban meglebbentette egy „magyarországi román forradalom” lehetőségét,¹²⁸ vagy hogy látni fogják még a farkasok a juhok félelem szülte rohamát, melyben a magyarokat a farkasokkal, saját népét pedig a juhokkal azonosította.¹²⁹ Iorga sokszor homályos szavai utólag, a merénylet ismeretében sokak számára nyerhettek értelmet, és ebben az esetben a rá kiosztott felbújtó szerep sem hangzott teljesen illogikusnak.¹³⁰

A gond csupán az, hogy a komolynak tűnő feljelentés esetleges folyamányai-val már nem találkozunk később az IM irataiban. Sajnos így nem derül ki, milyen intézkedések történtek, habár eddigi tapasztalataink alapján nem kizárt, hogy a helyszínre kikerkező közegek azt a tény voltak kénytelenek megállapítani, hogy a körözött személy az adott helyszínen nem felkutatható.

Viszont nemcsak Cătărăuval kapcsoltban, hanem Kirilovról is érkeztek feljelentések. Azután, hogy elvált az útja Cătărăuval, róla még kevesebbet lehetett tudni. Mivel a nyomozás folyamán a nyomozók arra a következtetésre jutottak, hogy neki valószínűleg csak a másodhegedűs szerepe juthatott, vélhetőleg nem rá összpontosítottak nagyobb figyelmet. Ezen túlmenően viszont más gond is akadt. Igyártó március 8-ai és Gáthy március 9-ei jelentései szerint a két tettes debreceni ott tartózkodása miatt kihallgatott tanúk egyike sem ismerte fel fényképről Kirilovot, csak Cătărăut. Az utóbbi jelentés megemlíti, hogy ráadásul róla a nevének kívül semmit sem sikerült kideríteni, így felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán valóban ő szerepel-e a körözőlevélben található képen. Bár igaz, Igyártó hozzá teszi, hogy a tanúk szerint Kirilov nem is nagyon érintkezett senkivel.¹³¹ Ezzel szemben viszont Czernowitzból beérkezett iratok szerint az ottani szálloda és a postahivatal dolgozói azonosították személyét.¹³² Tegyük hozzá, hogy Igyártó, egy március 12-i jelentésében elismerte, hogy a teljes bizonyosság hiányával együtt azért volt szükség az elméletileg Kirilovról beszerzett képet felvenni a március 9-én megjelent körözőlevélbe, „mert itt Debreczenben angol bajuszt viselt, mely tudvalevően az egész arcot megváltoztatja és mert egyébként a beszerzett személyleírás a fényképpel egyezőnek látszik”.¹³³ Nem tartható kizártnak, hogy tényleg téves kép szerepelt a körözőlevelekben, viszont vélhetőleg nem sikerült másikat beszerezni, így azt nem cserélték ki.

Ami talán ezt megerősítheti, igaz csak indirekt módon, hogy a csak az ő személyével foglalkozó mindössze két darab feljelentés egyike sem kép alapján történt

¹²⁸ IORGA, *L'évêché de Hajdu-dorogh* (op. cit. 71. lábjegyzet), 27.

¹²⁹ IORGA, NICOLAE, *Encore une fois l'évêché de Hajdu-Dorogh et les droits des Roumains* (Réponse à M. Eugène de Szabó, membre de la Chambre des Seigneur à Budapest). București, 1914. 11.

¹³⁰ Azt is fontos hozzátenni, hogy Iorga és Cătărău már évek óta ismerték egymást, közösen tevékenykedtek a Nemzeti Demokrata Párt berkein belül, bár azt nem tudjuk, hogy ezzel a magyar hatóságok tisztában voltak-e. Ezt később hosszabban ismertetjük.

¹³¹ MOL K 579 D1-1914-11201 (14337) 1441. csomó.

¹³² MOL K 579 D1-1914-11201 (15001) 1441. csomó.

¹³³ MOL K 579 D1-1914-11201 (14881) 1441. csomó.

azonosításra, hanem konkrét személyes ismeretségre hivatkozott. Az első esetben, amely még tekinthető komoly előrelépésnek, egy Kohn Bernhardt nevű radautzi órásmester tett feljelentést, melyet Igyártó március 25-én ismertetett az IM-mel. Ennek a levélnek különös apropót az adott, hogy írója szerint „Kirilow Timoftei” radautzi (Rădăuț) illetőségű, tehát a Monarchia honosa. Kohn beszámolt róla, hogy ismeri Kirilov Radautzban élő apját és négy testvérét (két fiú, két lány). Elmondása szerint 1914 elején az ortodox karácsony alkalmával Belaia Kernizában (Kohn szerint Radautz melletti orosz község, valójában az már az orosz határ túloldalán található) töltött egy napot egy papnál. Utána onnan Bécsbe ment, majd visszatért ugyanahhoz a paphoz, és onnan utazott tovább Czernowitzba. Kohn szerint Kirilov hat éve atléta Bukarestben. Emellett ismerősei elbeszéléseire hivatkozva elmondta, nagy mennyiségű román pénz volt nála, és ebből következtetett arra, hogy ő az egyik keresett személy. Szintén rájuk hivatkozva tette még hozzá, hogy a román rendőrség is segített neki, bár hogy miben, hol, és mikor, arról nem tett közelebbi említést.¹³⁴ A debreceni főügyészség a feljelentés miatt sürgős intézkedéseket tett. Azonnal kérte a czernowitzi rendőrségtől, hogy a levélben szereplő személyeknek nézzzen utána, illetve tisztázzák Kohnnal, hogy a keresett személyről van-e szó. Igyártó hozzátette, mivel Belaia Kerniza már Oroszország területén fekszik, így erre nézve nem tudnak intézkedéseket tenni, ezért kérte az IM-et, hogy az ügy diplomáciai előremozdításáért járjon közbe.¹³⁵

A czernowitzi rendőrségnek sikerült megtalálnia Kirilov rokonait, erről Keserű főügyész helyettes tett jelentést április 4-én. A családtagok elmondása szerint már tíz éve elhagyta őket az amúgy is lezüllött és írástudatlan Kirilov. Mivel velük nem tartotta a kapcsolatot így a merényletről sem tudtak. Ezen túlmenően a kiküldött czernowitzi detektív saját elhatározásából a határmenti orosz községekben is folytatott nyomozást, ahol sikerült a Kohn-féle levélben említett papot megtalálnia. Kiderült róla, hogy a gyanúsított nagybátyja, és Kirilov január 18-án tett nála látogatást. Elmondásából még az is kiderült, Kirilov nem akarta családját meglátogatni, mondván lezüllöttek.¹³⁶ Sajnos arra a felvetésre, hogy Kirilov a Monarchia állampolgára lett volna nem találni több utalást az iratokban.

A másik feljelentés május 23-án érkezett Berlinből. Eszerint Kirilovot a frankfurti (Frankfurt an der Oder) vasútállomáson látta egy állítólagos barátja, de azt már csak később, Berlinbe érkezésekor tudta meg, hogy körözik őt. A berlini rendőrség intézkedésére vizsgálatot indítottak Frankfurtban, eredménytelenül. Ami viszont nem tette lehetetlenné az állítólagos barát elmondását, amellet, hogy meglehetősen pontos személyleírást adott, az volt, hogy német rendőrségnek tudomása volt több németországi és hollandiai birkózóversenyről a közeljövőben.¹³⁷ Nem volt elképzelhetetlen, hogy Kirilov ezért tűnt fel Nyugat-Európában. Talán nem szükséges már hozzátenni, hogy a sokak által remélt eredményt, valamely tettes kézre kerítését ezek a vizsgálatok sem hozták meg.

¹³⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ MOL K 579 D1-1914-11201 (19646) 1441. csomó.

¹³⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (22158) 1441. csomó.

A Kirilov utáni nyomozásról még meg kell említeni, hogy az ő után folyó hajsza is hozott téves letartóztatást. 1914. július 1-én a külügynek tett IM jelentés szerint letartóztattak, egy Henrik Baruffaldi nevű embert Olaszországban, és folyamatban van annak megállapítása, hogy azonos-e a tettessel.¹³⁸ Végül a római nagykövetség július 29-ei jelentésében megállapította, hogy téves volt a gyanúsítás.¹³⁹

A már ismertett külföldi őrizetbe vételek közül ez volt az első eset, amikor a külföldi hatóságok egy embert szűrtak ki, és nem a párosan járó személyeket, ahogy tették azt Valonában, Burgasban vagy Castelnuovo. Mivel március elején már valószínűvé vált, hogy a két tettes külön igyekezett kerekedni, így hiú reménynek tűnhetett, hogy egyszerre próbálják őket elkapni. Ami még talán érdekes lehet, hogy a külföldi hatóságok inkább a kettesével utazó embereket nézték ki maguknak, addig az állampolgári bejelentések rendszerint csak egy elkövető felé irányultak. Persze ezek között is találunk kivételt. Egy kassai feljelentés egyszerre mindkét elkövető lakhelyét tudni vélte.

Ennek az ellentmondásnak mi lehetett az oka, nem tudjuk, mindenesetre annyi látszik, hogy néha egy-egy állampolgári bejelentés többet érhetett, mint a külföldi nyomozó kollégák tevékenysége. Igaz, hogy az egyszeri levelek mögött sokszor olyanok húzódhattak meg, akik úgy gondolkodtak, hogy a nagy összegű jutalom megérheti, hogy tollat ragadjanak. Valószínű, hogy mivel a híradások egy idő után már csak Cătărăuról szóltak, így a merényletet az emberek vele kezdték azonosítani, míg a külföldi szervek a nyomozólevelekből tájékozódtak, amelyekben mindkét személy említésre került. Ez lehetett az oka a két típus közötti különbségnek.

Végezetül említést kell tenni az oroszországi és a romániai diplomácia és jogsegély ügyének alakulásáról. Ennek a kérdésnek a kibontását ott fejeztük be, hogy az IM értesítette Debrecent, hogy Salamon Mariska és Sinefta Avram ellen kiadhatók az elfogató parancsok,¹⁴⁰ amelyeket a Debreceni Törvényszék Vádtanácsa adott ki március 10-én¹⁴¹ bűnsegédi bűnrészesség (1887:V. tc. 69. §) és háromrendbeli gyilkosság (278. §) vádjával, és elrendelte a letartóztatásukat. Az IM másnap, március 11-én értesítette Debrecent, hogy kérni fogja diplomáciai úton a román kormánytól a két nő kiadatását, vagy bűnvádi eljárás alá vonását állampolgárságuktól függően.¹⁴² Gáthy emellett március 9-én felterjesztette az IM-hez Todor Avram és Silviu Mandrasescu elleni nyomozólevelet és elfogatóparancsot azzal a gyanúval, hogy, már a készülő merénylet tudatában adták át útleveleiket a tetteseknek. Külön kihangsúlyozta, hogy az eljárás gyors megkezdése érdekében a nyomozóleveleket a személyi adatok ismerete nélkül is sürgősen ki kellene bocsátani. Az ellenük felhozott vádpontok és az elfogtatás indoklása ugyanazok voltak, mint a két nő esetében.¹⁴³ A romániai jogsegély ügye nem haladt előre valami gyorsan. Egy

¹³⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (31424) 1441. csomó.

¹³⁹ MOL K 579 D1-1914-11201 (54456) 1441. csomó.

¹⁴⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (13700) 1441. csomó.

¹⁴¹ MOL K 579 D1-1914-11201 (14337) 1441. csomó.

¹⁴² MOL K 579 D1-1914-11201 (14082) 1441. csomó.

¹⁴³ MOL K 579 D1-1914-11201 (14337) 1441. csomó.

hónappal később, április közepén az IM még mindig nem tudott sokat a dolgok alakulásáról, amit jelzett a külügynek és felvilágosítást kért.¹⁴⁴

A Ballhausplatz május 3-án értesítette az IM-et, hogy utasította a bukaresti követséget, eszközöltesse ki a román kormánynál a négy bűnsegéd kiadatását. Hozzáteszi, hogy a legújabb távirati értesítés szerint Mandasescut elbocsátották a vizsgálati fogságból, és szabadlábban védekezhet, vélhetőleg román állampolgársága miatt.¹⁴⁵ Tegyük hozzá, az összes korábbi híradás szerint csak Mandasescuról sikerült megállapítani román állampolgárságát, a másik három emberről nem. Mivel az 1902:XI. tc. 1. cikkelye értelmében egyik állam sem adja ki saját honosát másik államnak, így az ő kiadatásáról vélhetőleg már korábban letettek. A külügy értesítése szerint a másik három személy egyelőre fogságban maradt, mivel „a román hivatalos közlések szerint részünkről [ti. Ausztria-Magyarország] az utóbb említett három egyén kiadatása kéretett, állampolgárságuk pedig még megállapítva nincs.”¹⁴⁶ A román állam ezen hivatkozása meglehetősen furcsán hat, hiszen a Monarchia és Románia közötti kiadatási szerződésben nincs ilyen irányú kitétel. A külügy végül október 24-én ismertette az IM-mel a bukaresti követség jelentését a román kormány kiadatásra vonatkozó álláspontjáról. Eszerint Románia lényegében a fent említett indokokra hivatkozva megtagadta a kiadást. A külügy viszont nem tekintette elfogadhatónak az álláspontot, amennyiben az a két nőre is vonatkozik. Először is szabályszerű elfogatóparancsot adtak ki ellenük, melyekben benne foglaltattak a születési helyeik. Így kielégítve találták azt a kikötést, hogy a megkereső állam részéről a kiadatási procedúrát megindító iratok „fölszerelendők a kikért egyén személyleírásával vagy más olyan adatokkal, melyek személyazonosságának igazolására szolgálhatnak.”¹⁴⁷ Ezek alapján magyar állampolgárnak tekintendő, amíg annak ellenkezőjét nem bizonyítják. Továbbá kiadatáskor nem kell az állampolgárságot bizonyítani, de az első cikkely értelmében a megkeresett állam megtagadhatja a kiadást, mondván az ő honosa a gyanúsított. A probléma pedig, hogy a román álláspont nem arról szól, hogy a két nő román állampolgár, hanem arról, hogy a magyar hatóságok nem igazolták, hogy magyarok. Ez a hivatkozás nem egyezett meg sem a kiadatási gyakorlattal, sem a kiadatási szerződéssel. Románia további eljárása sem felelt meg a 1902:XI. tc-nek. Miután a két nőt letartóztatták az elfogatóparancs alapján hat hónapig őrizetben tartották őket, majd a hat hónap lejárta után arra hivatkozva engedték őket szabadon, hogy „a főttetesek távolléte és a bizonyítékok hiánya miatt nem lehet megállapítani, hogy a nevezettek terhére rótt bűncselekmény a kiadatási szerződés alá esik-e.”¹⁴⁸ Mit jelent az, hogy a „főttetesek távolléte” folytán nem lehet megállapítani a kiadatási kérelem jogosságát, arra később térünk ki.

Amennyiben a román kormány számára nem lett volna világos a tényállás, úgy a kiadatási egyezmény 5. cikkelyének 4. bekezdése alapján „a megkereső kor-

¹⁴⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (22158) 1441. csomó.

¹⁴⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (31424) 1441. csomó.

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ 1902:XI. tc. 5.cikkely 3. bek.

¹⁴⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (67458) 1441. csomó.

mánytól felvilágosítást kell kérni,” és a kiadatási engedélyezéséről csak ezután lehet dönteni.¹⁴⁹ Továbbá a kiadatási szerződés szerint a bizonyítékok előterjesztése sem kötelező.¹⁵⁰

Románia végül is nemcsak a nyomozás során, hanem diplomáciai és igazságszolgáltatási vonalon is teljesen ellehetetlenítette a debreceni merénylet felgöngyölítését. Ezután már Ausztria-Magyarország részéről nem sikerül érdemi lépéseket tenni, és a zajló világháború miatt talán már nem is volt abban a helyzetben. Ennek ellenére a bukaresti követség még felkérte a külügyet, hogy legalább diplomáciai úton tiltakozzon, „bármily nehéz politikai helyzetben vagyunk is.”¹⁵¹

A Monarchia kiadatási megkeresései Oroszország irányába február-március fordulóján indultak meg. Február 26-án az akkor még gyanúsítottként tekintett Bugarszki Katalin jelentkezett a kijevi osztrák-magyar konzulátusnál, hogy hajlandó tanúskodni, az IM pedig felkérte Debrecen indítványozza az illetékes orosz bíróságnál a minél hamarabbi kihallgatást.¹⁵² Ezt követően az IM március 5-én értesítette a főügyészséget, hogy megtörtént a gyanúsított kihallgatás kérvényezésének felterjesztése az orosz kormányhoz.¹⁵³ Ezt követően érkezett a már említett kassai feljelentés, melyről március 23-án tett jelentést Gáthy az IM-nek. A levél írója tudni vélte, hogy a két merénylő Szentpéterváron lakik, sőt a pontos címüket is megadta.¹⁵⁴ Az ügygel, kapcsolatos orosz álláspontot a külügy április 2-án ismertette az IM-mel. Szentpétervár válaszában leszögezte, hogy a Monarchia és Oroszország között fennálló kiadatási szerződés (1875:XXXVIII. tc.) 3., 4. és 13. cikkelye alapján megtagadja a megkeresés teljesítését és a tartóztatást.¹⁵⁵ E szerint „a politikai bűntettek és vétségek, valamint azon cselekmények, melyek ezen bűntettekkel vagy vétségekkel összefüggésben vannak, a jelenlegi szerződés alól kivételnek.”¹⁵⁶ Oroszország tehát egyértelműen politikai bűntettnek tekintette a debreceni merényletet, s így saját részéről nem kívánt foglalkozni vele.

Az IM álláspontja ezzel szemben, hogy a magyar büntető törvénykönyv szerint három rendbeli gyilkosság ténye állt fenn, és „tekintettel arra, hogy gyilkosságról van szó, ez a bűncselekmény nem tekinthető abszolút politikai bűncselekménynek. Relatív politikai bűncselekménynek pedig ez a gyilkosság csak akkor lenne tekintendő, ha a bűncselekményt politikai indokból vagy politikai célból követtetett el.” Az IM hozzátette, hogy a politikai cél vagy indok megállapítása feltételezi, hogy az elkövetők azt előre megjelölik, viszont a nyomozás ilyen tényt nem derített ki. A napilapokban megjelenő cikkek ehhez önmagukban már nem elegendők, mivel azok nagyrészt kombinálásokon alapulnak. Az IM álláspontja szerint az elkövetők

¹⁴⁹ 1902:XI. tc.5.cikkely 4. bek.

¹⁵⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (67458) 1441. csomó.

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² MOL K 579 D1-1914-11201 (11957) 1441. csomó.

¹⁵³ MOL K 579 D1-1914-11201 (13097) 1441. csomó.

¹⁵⁴ MOL K 579 D1-1914-11201 (16829) 1441. csomó.

¹⁵⁵ MOL K 579 D1-1914-11201 (19182) 1441. csomó.

¹⁵⁶ 1875:XXXVIII. tc. 4. cikkely 1. bek.

esetleges politikai célját csak elfogásuk és kihallgatásuk folytán lehetne megállapítani, de Oroszország ellenkezése épp ezt nem teszi lehetővé.¹⁵⁷

Mint korábban láttuk Románia is próbálkozott egy hasonló, de kevésbé konkrét kitételrel. A román álláspontban megtalálható, hogy a „főtettesek távolléte” miatt nem megállapítható a bűncselekmény kiadatás alá tartozása. Nagy valószínűséggel ugyanarról van szó, mint amit az orosz diplomácia sokkal élesebben fogalmazott meg. A román álláspont finomabb előadása vélhetőleg annak volt köszönhető, hogy más jogi csavarral igyekeztek kibújni a kiadási kötelezettség alól, és csak, mint utolsó lehetőséget pendítették meg az ügy esetleges politikaivá minősítését.

Az IM álláspontja eleinte talán bárgyúnak tűnik, de valójában nem volt más lehetőségük. A Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye felállítása körüli bonyodalmak miatt, a román nemzetiségi tiltakozások, illetve a Románia, Szerbia és Oroszország 1913-as vatikáni ellenlépései után egy, Miklósy ellen irányuló bombamerényletet elég nehéz volt köztörvényes bűncselekményként kezelni. Azonban már a merénylet utáni napon mindenki tudta, hogy a tettesek elfogásához diplomáciai eszközöket is be kell vetni, így az IM nem kezelhette politikaiaként az ügyet, ha valaha is reménykedett a tettesek bíróság elé állításában.

Az orosz válaszban hivatkozott másik két cikkely (3. és 13.) értelmezése jóval egyszerűbb. A 3. cikk szerint a szerződő felek nem kötelezhetőek saját honosaik kiadására, márpedig Cătărăuról és Kirilovról is feltételezték, hogy orosz állampolgárok. A 13. cikkely pedig a megkeresett ország területén lakó tanúk kihallgatását szabályozza. Mivel ebben a cikkelyben is kategorikusan kijelentésre kerül, hogy „nem-politikai büntető ügy”-re vonatkozik, így a már említett 4. cikkely mellett hivatkozni lehetett a 13. cikkelyre is az esetleges kihallgatás (Bugarszki) megtagadására.

Az IM külügyhöz küldött júliusi jelentésében ismételtelen leszögezte az orosz álláspont tarthatatlanságát. Egyetért azzal, hogy bűnügyi jogsegély megkeresése esetén a megkereső bíróság tartózik igazolni a jogsegély feltételét, viszont az orosz álláspont értelmében az igazolandó feltétel, hogy nem politikai bűncselekményről van szó. Az IM álláspontja szerint ez a jog területének általános elvi szabályával, az *affirmanti incubit probatio* elvével ellentétes, mely szerint a bizonyítás a tény fennforgásának állítóját terheli. Ez nem véletlen, hiszen az elvnek az alapja, hogy a negatívumot bizonyítani a legtöbbször lehetetlenség.¹⁵⁸ Az Oroszország felé irányuló jogsegély kérelem lényegében itt véget ért. A következő hónapban, augusztus 6-án a Monarchia és Oroszország pedig már hadat is üzenet egymásnak.

A tettesek eltűnése és a jogsegélyi kérelmek kudarc ellenére az IM nem tekintette még lezártnak a nyomozást, habár a Világháború kitérése miatt már nem igazán reménykedhettek pozitív eredményben. 1915. április 22-én a brassói határszéli rendőrkapitányság egy a román sajtóban megjelent cikkekre hívta fel a Debreceni Főügyészség figyelmét. A bukaresti *Dimineața* című lapban megjelenő

¹⁵⁷ MOL K 579 D1-1914-11201 (19182) 1441. csomó.

¹⁵⁸ MOL K 579 D1-1914-11201 (41445) 1441. csomó.

„*Unde se află Cătărău*” (Hol van Cătărău) című cikk szerzője tudni véli, hogy hatóságok által keresett személy a szerbiai Nišben tartózkodik. A szerző elmondása szerint személyesen találkozott vele egy ottani sörházban egy román vasúti mérnök és egy volt bukaresti bankigazgató társaságában. Cătărău elpanaszolta nekik, milyen szenvedéseken ment keresztül, amióta elment otthonról. A cikkből mindenesetre csak annyit tudunk meg, hogy saját elmondása szerint hosszabb ideig Új-Kaledóniában, Ausztráliában a „vadak között” élt. Azzal a szándékkal érkezett vissza Kelet-Európába a háború kitörésekor, hogy visszatérjen Romániába, és a hadsereg kötelékébe álljon. Erre viszont nem szánta rá magát, attól tartva, ha hazamegy, letartóztatják, és esetleg kiadják Magyarországnak. Végül még panaszkodva hozzátette, hogy pénz szűkében van, nyomorog, és csak az anyja küld neki néha kosztra valót.

A brassói határrendőrség jelentését és a hozzácsatolt újságszervényt Gáthy 1915. április 27-én terjesztette fel az IM-nek, az esetleges intézkedés reményében. Az IM május 8-ai válaszában leszögezte, nem lehetséges a kiadatás ügyében intézkedni, hiszen a háború miatt nem áll fenn diplomáciai kapcsolat Szerbiával.¹⁵⁹

A nyomozás utolsó szalmaszálát ismételten a brassói határszéli rendőrkapitányság Domahidy Elemér, Hajdú vármegyei főispánhoz írt 1915. május 18-i távirata szolgáltatta. Eszerint bizalmas értesülésük van arról, hogy Cătărău Bukarestben tartózkodik. Célszerűnek vélték, ha a román hatóságok megkerülésével magyar rendőri közegeket küldenének elfogására, siker esetén kész tények elé állítva a román rendőrséget. Erről a fejleményről az IM 1915. június 4-én értesítette a külügyet. Tájékoztatta arról, hogy már 1914. március 3-án kérvényezték a letartóztatást, és a kiadatást, így kérte tegye meg a szükséges intézkedéseket, amennyiben az lehetséges a „jelenlegi politikai helyzetben.” A BM másnap jelentette az IM-nek, hogy ők is felkérték a külügyet, intézkedjenek a bukaresti követségnél arról, hogy a kézre kerítés érdekében a lehető legalkalmasabb módon járjanak el. Ezzel szemben mintegy hideg zuhanyként érkezett külügy 52692/1915 számú válaszirata. Eszerint Cătărău ügyében bármilyen további nyomozás a külpolitikai viszonyok miatt mellőzendőnek tekintendő.¹⁶⁰

Az aktákban nincs magyarázat arra, hogy miért állították le ilyen hirtelen a nyomozást. Azon túlmenően, hogy vélhetőleg a háború miatt eredményt már nem vártak a vizsgálatoktól, és talán már apparátus sem volt a további munkához, valószínűleg politikai okok is közrejátszottak. 1914–1915. folyamán elsősorban Berlin és Bécs nyomására Tisza István folytatta a román vezetőkkel a kiegyezési tárgyalásokat, melynek távlati célja volt, hogy az ingadozó Romániát a központi hatalmak beléptessék a háborúba a maguk oldalán. Ennek érdekében a háború folyamán a magyar hatóságok igyekeztek nem felizgatni a román közvéleményt, ezért számos már folyó pert felfüggesztettek, és amnesztiákat is eszközöltettek.¹⁶¹ Tekintettel arra, hogy az Ilie Cătărău utáni nyomozást a külügyminisztérium uta-

¹⁵⁹ MOL K 579 D1-1914-11201 (22116) 1441. csomó.

¹⁶⁰ MOL K 579 D1-1914-11201 (28152) 1441. csomó.

¹⁶¹ SZÁSZ ZOLTÁN, 'Politikai élet és nemzetiségi kérdés a dualizmus korában (1867–1918)', in *Erdély Története III. kötet. 1830-tól napjainkig*. Szerk.: SZÁSZ ZOLTÁN. Budapest, 1986. 1624–1700. 1693.

sítására állították le, valószínűsíthető hogy ez az aktus is Románia esetleges megnyerését célozta.

Ilie Cătărașu

Végezetül szükségesnek tartjuk, hogy röviden bemutassuk Ilie Cătărașu személyét is. Cătărașu a legelterjedtebb nézet szerint 1887-ben született Bessarábiában.¹⁶² 1907 körül költözött Bukarestbe és az 1907–1914 közötti életéről cikkeztek a lapok is. 1907 előtti viselt dolgairól viszonylag keveset tudunk, erről mindössze egy igen áttételes forrás áll rendelkezésünkre, amely szerint lovassági tiszt volt a cári hadseregben, de ismeretlen okok miatt dezertált.¹⁶³

1914-ben a lapok arról számoltak be, hogy Cătărașut már régebben ismerték a román fővárosban, mint szegény sorsú diákról cikkeztek is a bukaresti lapok, hogy a román közoktatási minisztérium részesítse őt államsegélyben. 1907–1909 között többféle alkalmi munkából igyekezett eltartani magát, volt napszámos, pincér, kőműves.¹⁶⁴ Emellett a bukaresti egyetem bölcsészkarán tanult, ahol némi tudományos ismertségre is szert tett Bessarábiáról és Ukrajnáról írt etnográfiai dolgozataival.¹⁶⁵ Emellett a bukaresti katonai akadémia kiegészítő tanáraként (orosz lektor) is dolgozott, de innen állítólag kémkedés gyanúja miatt kirúgták.¹⁶⁶ Ráadásul még a román politikai élet aktív szereplője is volt a Nicolae Iorga által 1910-ben életre hívott Nemzeti Demokrata Párt berkein belül.¹⁶⁷ Amit még tudunk, hogy 1912. körül Kirilovval többször is fellépett, mint díjbirkózó. A lapok megjegyzik, hogy nagyjából ettől az időszaktól kezdve már meglehetősen züllött életvitelt folytatott, rendszeres megfordult különböző éjszakai mulatóhelyeken, ahol nagyobb összegeket vesztett kártyán.¹⁶⁸

Ebből az utolsó információból az gyanítható, ha volt köze Cătărașunak valamilyen titkosszolgálathoz, akkor 1912–1913 körül szervezhették be. Részint, mert egy sokat utazó cirkuszi artista alkalmasnak tűnhetett a különböző feladatok elvégzésére, továbbá, mert hirtelen megszűntek korábbi anyagi problémái. A magyar sajtó ki is emelte, hogy az Ohrana előszeretettel alkalmazott cirkuszi

¹⁶² Itt azért vagyunk gondban, mert az első, március 1-jén kiadott körözőlevél részben még 1889-et írtak születési időnek, és születési helyként Bacău-t vagy Buzău-t jelölték meg. A második körözőlevél, mely először közöl fényképet is, viszont már nem tesz említést a születési helyről, és nem is születési évet ír, hanem azt, hogy 27 éves. Ld.: MOL K 579 D1-1914-11201 (16532) 1441. csomó Emellett a *Gazeta Transilvaniei* Cătărașut bolgár származásúnak, amit viszont más források nem erősítenek meg. Ld.: POPOVIĆ, BOGDAN FLORIN, *Muntele Tâmpa și simbolurile sale*. h.n., é.n. <http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2001/current6/mi40.htm> elérés dátuma: 2008. november.

¹⁶³ BIANU, VASILE, *Insemnări din Răsboiul Românii Mari*, Cluj, 1926, 380.

¹⁶⁴ *Magyarország* 1914. március 1. „A romániai útvesszőben” 11.

¹⁶⁵ JANCÓS BENEDEK, *A román irredentista mozgalmak története*, Máriabesnyő-Gödöllő, 2004, 319.

¹⁶⁶ *Budapesti Hírlap* 1914. március 1. „A debreceni merénylet” 7–8.

¹⁶⁷ JANCÓS (op. cit. 165. lábjegyzet), 319.

¹⁶⁸ *Budapesti Hírlap* uo.

kötődésű embereket, de felvetődik a kérdés, hogy a Siguranța miért ne tett volna ugyanígy.

Tegyük hozzá, ettől függetlenül Cătărău személyéről meglehetősen ellentételesen nyilatkoznak a források. Megemlítik, hogy politikai kalandor, román nacionalista,¹⁶⁹ sőt hogy orosz ügynök,¹⁷⁰ egy esetben pedig még bolsevik agitátorként is feltűnik. A legvalószínűbb persze az, hogy politikai kalandor volt, figyelembe véve előéletét és további tevékenységét. A nyomozati iratokon túl nem áll sok forrás rendelkezésünkre, de tekintve, hogy ezek nagyrészt összevágtnak, hitelesnek tűnnek. Egy 1920-ban megjelent újságcikkben található egy rövid életrajz Cătărăuról. Eszerint a debreceni merénylet után Szerbiába menekült, majd innen Egyiptomba, később Indiába és Ausztráliában is megfordult. Románia háborúba való belépése már az országban érte. Kérte felvételét a román hadseregbe, de azt visszautasították. Később az oroszországi forradalom idején Kisinyovban tűnt fel, mint a helyőrség parancsnoka, de meg nem nevezett okokból innen menekülni kényszerült Odessza felé. Innen Angliába ment, majd a Távol-Keletre, ahol Kínában és Japánban csempészett ópiumot. Végül pedig még megfordult az Egyesült Államokban és a polgárháború sújtotta Mexikóban is, majd visszatért Európába. Ezt követően Párizsban és Niceben élt, ahol letartóztatták, miután megkísérelt ellopni egy gyöngysort egy gazdag amerikaitól. A cikk megjegyzi azt is, hogy hét vagy nyolc nyelven beszélt tökéletesen.¹⁷¹

Cătărău furcsa, néhol ellentmondásos, kalandor személyiségére talán a cikkben is említett kisinyovi tevékenysége is jól rávilágít. Ennek a kérdésnek a tisztázásához Charles Upson Clark munkájára hagyatkozunk.¹⁷² Eszerint Cătărău meglehetősen furcsa szerepet játszott Bessarábiában az orosz forradalom alatt. Neve először az 1917. októberi események kapcsán tűnik föl, mikor bolsevik agitátorként megakadályozta egy önálló besszarábiai haderő felállítását.¹⁷³ Ezt követően novemberben,

¹⁶⁹ BIANU naplójában úgy nyilatkozik Cătărăuról, mint nemzeti hősről, aki a román nemzeti egység megeremtésért dolgozott.

¹⁷⁰ A már idézett *Gazeta Transilvaniei* cikk említi meg, hogy Cătărău tagja volt a kijevi Mihály és Gábriel Arkangyal Szent Szövetségének (Camera Sfinții Arhangeli Mihail și Gavril). Ld.: Popovici i.m. Az újság ezen állítását sem erősítik meg más források, viszont röviden érdemes itt elidőzni. Az említett feketeszázás mozgalom, illetve a hozzá hasonló mozgalmak leginkább a nyugat-oroszországi zsidóellenes pogromok révén híresültek el. Tekintve, hogy Cătărău a cári birodalom egy olyan szegletéből származott, ahová az orosz kormányzat a zsidók letelepedését korlátozta, továbbá, hogy az említett Iorga-féle alakulat volt az első a román választások történetében, amely először indult nyíltan antiszemita programmal (ld.: NAGY-TALAVERA, NICOLAS M., *Nicolae Iorga a Biography*. Iași, 1996, 132–133. old), nem tartható kizártnak, hogy Cătărău valamelyest szimpatizált az ilyesfajta alakulatokkal.

¹⁷¹ BIANU (*op. cit.* 163. lábjegyzet), 380.

¹⁷² CLARK, CHARLES UPSON, *Bessarabia. Russia and Roumania on the Black Sea*. New York, 1927, ld.: http://depts.washington.edu/cartah/text_archive/clark/toc_page.shtml A mű a jelzett oldalon fejezetenként elérhető. Mivel oldalszámokat nem tüntettek fel a webes kiadásban, így csak fejezetekre tudunk hivatkozni. Elérés dátuma: 2008. november.

¹⁷³ Az 1917-es orosz forradalom és azt követően a hadsereg felbomlása meglehetősen anarchikus helyzetet teremtett Bessarábiában. Problémát jelentett, hogy a román front felbomlott és rendezetlenül visszavonuló orosz sereg hazautja Bessarábián keresztül vezetett, sokszor pusztítást és fosztogatást hagyva maga után. Ld.: Clark: XVI. fejezet <http://depts.washington.edu/cartah/>

mint az első moldáv regiment parancsnoka megtagadta, hogy csapatokat küldjön Sorocába a fosztogató katonák megfékezésére. Azzal indokolta döntését, hogy az agrárkérdés miatt kitört anarchiát nem katonai erő alkalmazásával kell megfékezni, hanem egy gyorsan meghozandó agrártörvénnyel.¹⁷⁴

Életének utolsó 17 évéről, az 1920 és 1937 közötti időszakról nincs adatunk. Annyit tudunk mindössze, hogy 1937 nyarán halt meg San Franciscóban.¹⁷⁵ 1937. májusában a bukaresti *Universul* című lapnak küldött táviratában a haldokló Cătărău beismerte, hogy ő követte el a merényletet. Emellett 23000 leit is küldött a szerkesztőség címére, arra kérve őket, hogy I. Károly és Ferdinánd királyok, valamint a román nemzeti eszme elhunyt harcosainak sírjaira az ő nevében is helyezzenek koszorút.¹⁷⁶

Végezetül adósok maradtunk annak a kérdésnek a megválaszolásával, hogy ki vagy kik lehettek a merénylet tényleges értelmi szerzői. A nyomozás ismertetésekor már megemlítettük, hogy mind a román, mind az orosz fél igyekezett fedezni a merénylőket. Ezzel kapcsolatban 1918. augusztus 11-én a *Bukaresti Magyar Hírlap* hasábjain egy meglehetősen éles cikk látott napvilágot. A szerző egy Ionescu nevű román újságírótól szerzett értesüléseire hivatkozva a merénylet felelőseiként Brătianu miniszterelnököt, Corbescu rendőrprefektus és Panaitescut, a Siguranța főnökét jelölte meg, leszögezve, hogy a merényletre egyenes utasítást Brătianu adott. Hozzáteszi, hogy annak előzetes kitervelésében szerepe volt Vladimír Bobrinszki, orosz дума képviselőnek is, aki a Világháború alatt Orosz-Galícia katonai kormányzójaként tevékenykedett. Céljuk a lap állítása szerint az volt, hogy orgyilkosságokkal, politikai és lázítási perekkel igyekezzenek destabilizálni a Monarchiát. Erre a láncolatra fűzhető fel a brassói robbantás, a máramarosi skizmaper és a debreceni merénylet is.¹⁷⁷ Az orosz-román kooperálást látszik megerősíteni

text_archive/clark/bc_16.shtml#bc_16 elérés dátuma: 2008. november.

¹⁷⁴ Clark XIX. fejezet http://depts.washington.edu/cartah/text_archive/clark/bc_19.shtml#bc_19 Tegyük hozzá, hogy Clark maga is beismeri, hogy könyve megírásakor 1927-ben nem voltak kutathatóak a kérdéssel kapcsolatos források az események közelsége miatt, így nagyrészt csak az orosz és román propaganda anyagokra és néhány visszaemlékezésre tudott hagyatkozni. Ezek egyetlen közös vonása volt, hogy mindkét fél meglehetősen nagy ellenszenvvel, sőt gyűlölettel írt Ilie Cătărăuról. Az oroszok fizetett román ügynöknek, a románok pedig bolsevik agitatornak tartották. Bevallása szerint a fent említett történetet csupán azért írta le, hogy Cătărău személyére megpróbáljon valamelyest rávilágítani.

¹⁷⁵ PIRIGYI ISTVÁN, *A debreceni bombamerénylet*. In.: *Görögkatolikus Szemle kalendáriuma 1999*. Nyíregyháza. 1998. 55–71, 67.

¹⁷⁶ *Görögkatolikus Szemle*, 1937. május 16.

¹⁷⁷ *Bukaresti Magyar Hírlap*, 1918. augusztus 11. „Cătărău-Brătianu barátja”.

Felvetődik a kérdés, hogy a lap állításai mennyire tekinthetők helyénvalónak. Az újság 1918. május 5-e és november 3-a között jelent meg, tehát lényegében a bukaresti béke aláírásától az őszirózsás forradalomig létezett. Tény, hogy ebben az időszakban a magyar és az osztrák hatóságok, a németekkel együtt a román levéltárak és minisztériumok iratai között nyomtatott és kéziratot anyagokat nagy mennyiségben válogatták és nézték át. A magyar hatóságok célja elsősorban az volt, hogy a román irredentista mozgalmakkal kapcsolatban gyűjtsön össze addig még nem ismert anyagokat, amely munkában több katona és közhivatalnok is részt vett. Ebben a munkában vett részt Jancsó Benedek is, aki részben az ekkor feltárt iratok alapján írta meg általunk is többször hivatkozott művét. Ld.: JANCÓSÓ (*op. cit.* 165. lábjegyzet), 7.

Bobrinszkinak egy húsz évvel későbbi nyilatkozata is. A *Russzskaja Zemlja* (Orosz Föld) 1934-ik évi 11-ik számában beszámolt az 1914. februári romániai látogatásáról. Miután a máramarosi skizmaperben február 4-én tanúskodott, Brassón és Predealon át Bukarestbe utazott, ahol Románia legfelsőbb politikai vezetőivel tárgyalta és örömmel tapasztalta Oroszország iránti barátságukat. Ennek alkalmával találkozott Cătărăuval is, sőt még el is beszélgettek, bár az interjúban nem tért ki arra, hogy esetleg szóba került volna köztük a merénylet.¹⁷⁸

Ezen körülmények tükrében igaznak bizonyulnak Jancsó Benedek megállapításai, miszerint a román hatóságok azért engedték szökni Cătărăut, mert ő volt az összekötő láncszem a bukaresti orosz követség és a Siguranța között, esetleges elfogása és vallomása pedig meglehetősen nehéz helyzetbe hozta volna Romániát.¹⁷⁹

Óvatos következtetések

A debreceni merénylet kérdését talán nem árt röviden a nemzetközi politika terébe is beágyazni. A hajdúdorogi püspök megalapítására a Balkán-háborúk árnyékában került sor. Az európai konfliktusra készülődő nagyhatalmak számára ez az incidens volt szövetségi rendszereik utolsó erőpróbája. A nagyjából azonos erőket felmutató két tábor 1913 után a balkáni államok megnyerésével vélte biztosíthatónak a kívánt katonai és geostratégiai fölényt. Ebben a helyzetben pedig a Monarchia és Oroszország között őrlődő Románia megnyerésének kérdése is felértékelődött.¹⁸⁰

Románia a Monarchiával kötött bilaterális szerződés révén tagja volt a Hármas szövetség rendszerének. Minden esetben Ausztria-Magyarországtól várta a nagyhatalmi támogatást érdekei érvényesítésében, a Monarchia viszont ezt igen ritkán tette meg. Az 1910-es évektől, majd a Balkán-háborúkat követően viszont Románia helyzete felértékelődött a nemzetközi küzdőtéren, ha hivatalosan nem is, de színpalak mögött a román politikai vezetők már kihátrálni igyekeztek a harminc évvel korábban félig-meddig kényszerűségből megkötött szövetségi szerződés alól. Románia átorientálódásának számos oka volt. Részint a román belpolitikát is sokszor tematizáló magyarországi nemzetiségi kérdés mindvégig feloldhatatlan problémát jelentett még szövetséges szinten is, emellett pedig a Monarchia külpolitikai vezetése szinte soha nem állt ki a román politikusok által kívánt mértékben nemzetközi szinten az ország érdekei mellett. Másfelől a román politikai elitben

¹⁷⁸ DARÁS GÁBOR, *A Ruténföld elszakításának előzményei (1890–1920)*, Újpest, 1936, 62–63.

¹⁷⁹ JANCÓSÓ (op. cit. 165. lábjegyzet), 320.

¹⁸⁰ Egy közvetlen osztrák-magyar-orosz háború esetén a Monarchia jobbszárnya 5 román hadosztállyal gyarapodott volna, és Odessza a román felvonulási terület révén támadható távolságba kerül. Amennyiben viszont Románia Oroszország mellett avatkozik be, úgy az orosz hadsereg direkt összeköttetésbe kerül Szerbiával és Bulgáriával. Emellett egy Erdélybe való betöréssel a Monarchia minden tervét és offenzíváját szét lehetne zilálni. Ld.: SETON-WATSON, ROBERT WILLIAM, *History of the Roumanians: From Roman Times to the Completion of Unity*, Cambridge, 1934, 468–469.

is lezajlott egy generációváltás. Ennek során az új garnitúra elődeik 1877–1878-as eseményekben gyökerező russzofóbia miatt kialakult német orientációjával szakítva a francia-orosz szövetség felé igyekezett közeledni. 1914 nyarára, a II. Miklós orosz cár és I. Károly román király constantíai találkozását követően már érzékelhető volt, hogy Románia egy fegyveres konfliktusban melyik szövetségi rendszerhez csatlakozna, habár hivatalosan még nem kötelezte el magát az Antant mellett.¹⁸¹ Románia szövetségi hűségében a magyar politikai vezetés sem bízott, habár elsősorban német nyomásra Tisza István a háború alatt is folytatta tárgyalásait az erdélyi román vezetőkkel. A valóságban viszont ez a német-orosz versenyt futás 1914 elejére már eldőlni látszott, és a német vezetés ez irányú törekvései, hogy Romániát a Hármas szövetségben belül tartsák illuzórikussá váltak.

Ebbe az összefüggésrendszerbe helyezve a debreceni merényletet megerősödni látszik az a feltételezés, hogy ebben az esetben már egy román-orosz együttműködésről lehetett szó. Ennek fényében talán nem véletlen, hogy az utókor a debreceni merénylet áldozatait a „világháború első halottainak” titulálta.¹⁸²

The bombing attempt in Debrecen in 1914

Abstract

The bombing attempt against the first bishop of the Diocese of Hajdúdorog, István Miklósy on 23 February 1914 in Debrecen is a forgotten episode of Hungarian history. It happened in a chaotic internal and external situation. The founding of the Diocese of Hajdúdorog came into existence in the shade of the Balkan wars which were the last showdown of European alliances before the conflagration. After 1913 the value of Romania increased for the Austro-Hungarian Monarchy and Russia who were endeavouring in gaining hegemony over the Balkan and who were both trying to take Romania to their own side in the war to come. For this reason the Hungarian prime minister István Tisza carried on with his negotiations with the Romanian leaders for holding the Romanian Kingdom inside the Triple Alliance. Since Romanians took the founding of the new Hungarian-type Greek Catholic diocese as an offense, it became part of international diplomatic discourse. In the light of pan-Slavic propaganda activities within Hungary the founding of this diocese in 1912 was also very disadvantageous as some territory of the diocese was previously part of the Ruthenian Diocese of Munkács.

¹⁸¹ GALÁNTAI JÓZSEF, *Szarajevótól a háborúig*. Budapest, 1975, 168–169., HITCHINS, KEITH, *Rumania 1866–1947*, Oxford, 1994, 154.

¹⁸² A debreceni Kereskedelmi és Iparkamara székházának falán olvasható emléktábla szövege. Idézi: PIRIGYI (*op. cit.* 1. lábjegyzet), 70.

The bombing attempt in Debrecen took place on the above premises on 23 February 1914. In the course of the inquiry the investigators identified that the bomb had been posted from Czernowitz by a student of Bessarabian origin Ilie Cătărau who was studying at Bucharest. Inquiries were started in Hungary, Bukovina and Romania, but later these were stranded, because the committer could escape with the help of Romanian authorities. Later it turned out that Ilie Cătărau had been working not only for the Romanian Siguranța, but also for the Russian authorities. If the Russian relations of Cătărau became known, on the eve of World War I they would have easily embarrassed the Romanian Kingdom a member of the Triple Alliance. Vladimir Bobrinsky's participation in the preparations also indicated the involvement of a Romanian-Russian cooperation in the attempt. Bobrinsky was a member of the Russian Duma and formerly coordinated the schismatic movement in Máramaros. Moreover the Romanian and Russian authorities tried to detain all international help alluding to reasons suspiciously alike.

Through this bombing attempt it is easy to study the changing system of alliances before World War I. Behind the scenes the Romanian Kingdom approached the Antant and within it Russia at the turn of 1913/1914. The Romanian paradigm shift became obvious in the light of the international diplomatic context of this attempt.